

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta
Ústav archivnictví a pomocných věd historických

Bakalářská práce

Oldřich Nesvadba

CECH PEKAŘŮ V Č. BUDĚJOVICÍCH A JEHO PEČETI

České Budějovice 2007

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Anotace:

Oldřich Nesvadba

Cech pekařů v Českých Budějovicích a jeho pečeti

Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav archivnictví a pomocných věd historických, České Budějovice, 67 stran včetně obrazových příloh.

Tato bakalářská práce dokumentuje pečeti cechu pekařského, uložené ve stejnojmenném fondu v SOkA České Budějovice. Výchozím materiálem byl samotný fond, především pak výuční a tovaryšské listy v něm uložené.

Práce je rozdělena do tří částí. První část stručně seznamuje s historií cechovníctví a teorií sfragistiky s přihlédnutím ke sfragistice cechovní. Dále přináší pohled na cechovní vývoj v Českých Budějovicích se zaměřením na cech pekařský. Tuto část uzavírá kapitola o samotném souboru vybraných pečeti.

Druhou částí práce je katalog dochovaných pečeti z rozmezí let 1642 až 1798. Třetí částí jsou obrazové přílohy, za kterými následuje seznam literatury a pramenů.

Summary:

Autor: Oldřich Nesvadba

Bakery Guild in České Budějovice and its seals

Bachelor work, University of South Bohemia, Faculty of Philosophy, Institute of Archival Science and Auxiliary Historical Science, České Budějovice, 67 pages including hooked illustrations.

This bachelor work documents seals of bakery guild, which are stored in SOkA České Budějovice. Initial material was the same fund, especially than vocational and journeyman certificates stored in this fund.

Work itself is divided into three parts. First briefly describes history of guild system and theory of sigillographia with taking account of guild sigillographia followed by sign of progress this guild system in České Budějovice focused on bakery guild. This part ends by chapter about collection of chosen seals itself.

Second part is catalogue of extent seals from years 1642 to 1798. Third part contains hooked illustrations followed by index of literature and fund sources.

Věnováno Janě P.

Děkuji všem, kteří mi pomohli a jiným způsobem poskytli podporu při tvoření této práce. Za odborné rady, cenné připomínky a bezbřehou trpělivost děkuji Doc. PhDr. Marii Ryantové CSc., a za velkou ochotu děkuji všem zaměstnancům SOkA České Budějovice.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Filozofickou fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 28. července 2008

Obsah:

1. Úvod	9
1.1 Vznik cechovního zřízení	12
1.2 Problematika pečetí – stručná charakteristika	18
1.4 Cechovnictví na jihu Čech	24
1.4.1 Potravinářská řemesla	25
1.4.2 Pekaři, perníkáři a cukráři	26
1.4.3 Cechovnictví v Českých Budějovicích	27
1.4.4 Pekaři v Českých Budějovicích	30
1.5 Pečeti cechu pekařského – výběr souboru	33
2. Katalog pečetí cechu pekařského uložených v SOkA Č. Budějovice	36
2.1 Abecední seznam měst	56
3. Závěr	57
4. Přílohy	58
5. Seznam pramenů a literatury	62

1. Úvod

Původní idea pro sepsání bakalářské práce se týkala cechovníctví v Českých Budějovicích obecně. Přiblížit založení cechů, jejich fungování, dát nahlédnout do cechovních pravidel a řádů a zachytit reflexi cechů v tehdejší společnosti. Po určité době jsem seznal, že tento způsob je až příliš obecný a všezahrnující a navíc pro záplavu informací z pramenů i obtížně uchopitelný v celé své šíři tak, aby byl obraz úplný a nebyly to jen střípky z celkové mozaiky.

Nakonec jsem se rozhodl představit pouze jeden cech a to cech pekařský, spolu s pečeti, jež jsou uloženy v SOkA České Budějovice ve fondu Cech pekařů České Budějovice a které prokazatelně nesou atributy cechu pekařů, ačkoliv jejich původcem nemusí nutně být zdejší cech.

Písemnosti cechu pekařů v Českých Budějovicích byly převzaty do Městského archivu v Českých Budějovicích v letech 1955 a 1959 a uloženy zde jako samostatný fond. V letech 1994 a 1995 byly provedena ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích inventarizace písemností tohoto cechu a byl vyhotoven inventář.

Fond obsahuje tři listiny, padesát knih a šest kartonů spisů z let 1478 – 1863 v celkovém množství 1,40 bm. Fyzický stav písemností je poměrně dobrý, ačkoliv u některých knih a spisů došlo k poškození zřejmě v důsledku nevhodného uložení v době před jejich převzetím do archivu.¹ Skartace písemností provedena nebyla. Fond byl doplněn písemnostmi se vztahem k cechu z fondu Archivu města Českých Budějovic, je to část I. Listiny, odděl. 5 Osobní listy a část III. Spisový materiál, odděl. Stará spisovna, řada chronologická.

Z tohoto bohatého písemného materiálu jsou nejdůležitějším pramenem pro poznání vnitřní struktury cechu cechovní články, kterých se cechu dostalo od městské rady v roce 1609² a následovně pak od císaře Ferdinanda III. o padesát let později.³

Tovaryši si písemné stvrzení svých práv a povinností vymohli zřejmě mnohem dříve.⁴ Snahy cechu o vydání svých pořádků můžeme sledovat v bohaté cechovní

¹ Patrně především u výučních tovaryšských a jiných listů a listin, kde je viditelný otisk/otlak pečeti, které se do dnešní doby nedochovaly.

² SOkA České Budějovice, Fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, Listiny sign. I/1

³ TAMTÉŽ, Listiny sign. I/2

⁴ TAMTÉŽ, Knihy sign. II/1

korespondenci⁵ už od první poloviny šestnáctého století. Svým obsahem je zajímavý též i popis řádných a mimořádných povinností přísežných cechmistrů, jehož autorem je pekařský mistr L. B. Schneider.⁶ Rovněž nelze přehlédnout seznamy pekařů ve městě, jakož i ceny obilí a pečiva dochované od poloviny sedmnáctého století.⁷ Bohatý účetní materiál dává nahlédnout do hospodaření cechu od konce šestnáctého století.⁸ Mezi nejzajímavější dokumenty náleží výuční a tovaryšské listy, jednak proto, že byly jako oficiální potvrzení ověřovány cechovní pečeti a dále i proto, že některé jejich předtištěné formuláře byly bohatě zdobené a jsou přitažlivé i z hlediska uměleckého provedení.

Celá tato práce je koncipována do dvou částí. První část přibližuje historii cechovnictví a sfragistiky, spolu s odkazy na literaturu, zabývající se tímto tématem. Je nutné ovšem poznamenat, že neexistuje souhrnná práce, která by tomuto tématu věnovala, i proto se primárním zdrojem stal samotný fond a mnohé publikované studie v časopisech a sbornících.⁹

Od obecných informací jsem přešel k samotnému cechu pekařů v Českých Budějovicích a jeho doložené historii, na konci této části jsem rovněž zařadil rozbor souboru pečeti, které byly pro tuto práci vybrány.

Druhou částí práce je samotný katalog pečeti. Způsob práce s tímto katalogem jsem nastínil v poslední kapitole první části. Vzorem se mi stala práce Lenky Martínkové, jejíž styl řazení katalogu a práce s typáři a pečeti na Pelhřimovsku byl pro mou práci podnětný. Jistou inspiraci poskytla i práce *500 let řemeslné symboliky* Jakuba Hrdličky a kolektivu z Archivu hlavního města Prahy,¹⁰ nicméně jejich styl katalogizace se nakonec ukázal nepřilíh vhodným pro potřeby této bakalářské práce.¹¹

⁵ TAMTĚŽ, Knihy sign. II/7, Spisy sign. III/1, III/3, III/4.

⁶ TAMTĚŽ, Knihy sign. II/3, dále úvodní stránka v příloze č. 3.

⁷ TAMTĚŽ, Spisy sign. III/2, III/5.

⁸ TAMTĚŽ, Knihy sign. IV/1 – IV/38.

⁹ Zde je nutno zmínit P. ANDREAS, *Českobudějovické cechovnictví XVI. století*, Výběr 42, 2005; dále ⁹ F. KAFKA, *Třídní struktura Českých Budějovic v první polovině 16. století*. HS IV, 1956; D. BRONCOVÁ (ed.), *Historie pekárství v Českých zemích*, Praha 2001, dále ⁹ T. ANTL, *Příspěvek k vývoji cechovnictví v jižních Čechách*, Památky archeologické 17, 1897 a také J. ČECHURA, *Rozvoj cechů na Rožmberském dominiu po roce 1550: potravinářská a kožedělná řemesla*, JSH 1990, 59/1.

¹⁰ J. HRDLÍČKA – J. JÁSEK – V. HRUBÝ, *Pět století řemeslné symboliky ve Sběrce pečeti a razítek Archivu hlavního města Prahy*. Praha 1999

¹¹ Jde především o systém řazení, kdy samotný katalog v sobě neobsahuje ukázky pečeti, ty jsou řazeny na až konci knihy v přílohách, proto jsem zvolil více „ilustrativní“ a hlavně přehlednější formu katalogu dle vzoru Lenky Martínkové.

Pečeti jsou v katalogu řazeny dle data vydání písemnosti, veškeré německé místní názvy byly převedeny do češtiny na aktuální názvy měst a obcí. Seznam původních názvů a jejich českých ekvivalentů následuje v přílohové části práce.

Jak zdůvodním i dále v práci, většina pečeti se nedochovala ve stavu, který by umožňoval stoprocentní přepis, nejvíce poškozené jsou opisy. Ve třech případech se zachovaly jen fragmenty pečeti, ale i ty byly též do katalogu začleněny pro ilustraci.¹²

Cílem této práce je přiblížit historii cechu pekařů v Českých Budějovicích a především představit pečeti pekařských cechů uložených v tomto fondu, což je hlavním cílem katalogové části mé práce. Tato práce si nečiní nárok na úplnost a naprostou přesnost, nabízí však jistým jednotícím způsobem pohled na cechovnictví a s ním spjatou pečetní symboliku pro oblast Českobudějovicka.

¹² Pořadové číslo pečeti 4, 6 a 15.

1.1 Vznik cechovního zřízení

První cechy vznikaly v městech vyspělých oblastí Evropy již ve dvanáctém století. U nás se šířila první sdružení městských řemeslníků, často jen nedokonale skrývající své utilitární zájmy do roušky náboženského bratrstva, již ve 14. století.¹³ Jejich výskyt byl zatím omezen jen na největší centra obchodu a řemesel. Související otázkou byl vztah sdružení řemeslníků k patriciátu, nebo jak se vyvíjel vztah panovníka k nim.

Spolu s městy zmohutněli v průběhu husitské revoluce i jejich řemeslníci, kteří stále častěji potřebovali účinněji prosazovat své společné zájmy a řídit jednotně svou prodejní politiku, nákup surovin, vývoz výrobků, výchovu tovaryšů atd. A tak cechy, dosud jen omezené na velká centra a na vybrané druhy řemeslné výroby, začaly vznikat všude tam, kde se k tomu vyskytla jen trochu příznivá situace.

U nás se objevují první pověřené cechy za krále Jana na počátku 14. století, není však pochyb, že tu byly století před tím.¹⁴ Ve 14. století má leckterý cech hotová statuta a hotovou organizaci. Ze statut malířského cechu pražského lze snadno dokázat, že základ k cechům dala bratrstva, v nichž se lidé stejného či příbuzného zaměstnání sdružili k některým výkonům.¹⁵

Do cechovního svazku se zavázal člověk pro výchovu k řemeslu. Přijetím do učení se učeďník dostával doslova do rodiny svého mistra a učitele. Čas učení nebyl v řemeslech stejný, obvykle se však pohyboval v rozmezí jednoho roku až čtyř let. Soběslavští řezníci se například roku 1538 usnesli, pokud by učeďník mohl po roce zastat tovaryšské postavení, má se tak stát, aniž by uplynula řádem stanovená dvouletá lhůta.¹⁶

Důležitá řemesla, zvláště umělecká, prikazovala svým učňům z pochopitelných důvodů delší dobu ke vzdělávání.

Když byl čas učení naplněn, v plném cechovním shromáždění obdržel učeďník list vydaný mistry a staršími cechu, kde se stvrzovalo, že řemeslu se učil, doučil a vyučil. Učeďník se tak stal tovaryšem.¹⁷

¹³ D. BRONCOVÁ (ed.), *Historie pekárenství v Českých zemích*, Praha 2001, s.12.

¹⁴ Z. WINTER, *Z městských živností*, Praha 1925

¹⁵ TÝŽ, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha 1906, s. 63.

¹⁶ TÝŽ, *Z městských živností*, Praha 1925.

¹⁷ Pro ilustraci SOKA Č. Budějovice, Cech pekařů České Budějovice, B 25, Výuční a tovaryšské listy, inv. č. 25, sign. III/10.

Tovaryš měl právo pracovat za plat. Nežli se však směl tovaryš přihlásit k mistrovství, musel několik let „provandrovat“, to znamená strávit dobu na cestách a učení i u mistrů cizozemských. Tímto se rozšiřovaly řemeslné vědomosti, zkušenosti a upevňovaly se vztahy mezi řemeslníky po celé Evropě a vědomí, že řemeslníci po celé vzdělané Evropě jsou ve stejném řemesle bratři anebo velmi dobří známí a přátelé. „*Scestovalí tovaryšové přinášeli domů nové ideje a pokrok, byli to oni, kdo tvořili ve městech oproti starousedlým měšťanům živel pokrokový a pohyblivý.*“¹⁸

Řemeslníci a živnostníci, o nichž byly v prvních městských privilegích zmínky vzácné, byli pod správou rychtáře a přísežných konšelů. Ti řídili jejich výrobu a tržbu. Města jakožto korporace si přivlastnila živnostenské právo, a to právo přenášela na své řemeslníky. Reprezentace městského práva, rychtář a přísežní (*judex et jurati*) byli řemeslníkům nejbližší vrchností, která nařizovala městským živnostníkům rozmanité řády.

Pro svůj růst, finanční prospěch a pro pohodlí konzumentů přijímala obec bez valných nesnází movitější řemeslníky za měšťany, chudší za obyvatele.

Spolek přijímal od rychtáře a přísežných své správce z vybírané z řemeslníků, ve spolcích vznikala z praktických potřeb a příhod rozmanitá pravidla, která se zprvu týkala jen vnitřního života. Tato pravidla, skromné prvotiny cechovní legislativy, se stávala zvykem a časem bývala zapisována do jakýchsi statut, jímž se řídili bratři ve spolku. Tyto zvyky a statuta, podomácku usnesená, bývala donášena na radní dům, aby je uznala i obec a stvrdila vrchní městská instance zákonodárná, *judex et jurati*, jako držitelé moci veřejné. Nejedna řemeslná statuta tedy začínají svým jménem a slovem „*Pro lege statimus*“¹⁹ – zákonem stanovíme.

V poddanských městech řemeslníci donášeli statuta ke stvrzení na zámek k vrchnosti. Konšelé se nikdy nezříkali práva nakazovat řemeslníkům rozmanité řády, zejména v otázce sazby za práce a produkty.²⁰ Některé články opsali řemeslníci sami ze základních práv městských a pojali ho za statuta. Konšelé ovšem tato statuta zkoumali, vylučovali, co se jim nezdálo (*qui [articuli] displicebant nobis*),²¹ sami nové kusy přidávali a staré pak rozšiřovali a měnili podle novějších poměrů.

¹⁸ Z. WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a v 15. století*, Praha 1906, s. .

¹⁹ TÝŽ, *Dějiny řemesel a obchodu*, s. 182.

²⁰ Z nejstarších sazeb je kamenická, tesařská, cihlářská a vápenická v Praze, brzo po r. 1310 nařízená, aby mistr kameník bral denně 2 groše, kdo vezme více, ztratí „*Suam substanciam*“ a musí z města.

²¹ Status pražských kožišníků z r. 1410

Často si řemeslníci jednoho města vypůjčili statut řemeslníků města druhého, ve vývoji cechovní organizace pokročilejšího, a tyto cizí články donesli na radní dům ke stvrzení. Takto často postupovala i vrchnost, aby dle nich upravila cechy domácí.

Vedle takto stvrzovaných statut existovala některá členská usnesení či právní zvyky bratrstva, jež platila v soukromí a ke stvrzení nebyla předkládána.

Z řemeslníků se mnozí časem dostávali do městských rad²² a dále působili na to, aby se řemeslu dostalo širší autonomie. Jejich přičiněním se usnadnilo přenášení práv a povinností z městské rady na sdružení řemeslnická, což dozajista vyvolávalo nechuť některých starousedlíků, zejména stavu obchodního a zemědělského. Přes tuto nechuť se někteří mistři stali časem pomocnými orgány městské správy.

V průběhu času se města vyvinula v samostatné hospodářské organismy a upravovala si tedy své hospodářské poměry sama. Ovšem často se stávalo, že městská rada jako druhá instance byla přeskakována a řemesla se domáhala stvrzení svých statut u instance třetí a nejvyšší, kterou byl sám král.

Na českém jihu vynikala nad ostatními městy svými organizacemi královská města Písek, Klatovy a Budějovice. Do konce 15. století vznikly v nich všechny „obyčejné“ cechy, trojí potravinářský, patero nebo šestero cechů oděvních a obuvnických, navíc cech hrnčířský, bečvářský a kovářský. V Budějovicích se hlásili k životu dokonce i malíři, kteří roku 1499 sháněli statuta v Praze. I zde sháněli řemeslníci privilegia královská, roku 1488 obdrželi klatovští řezníci od krále Vladislava stvrzení svého „starodávného cechu“ a k tomu erb. Od nich potom si vypůjčili statuta řezníci domažličtí.

Rozmach cechovního života se projevil i vzrůstem cechovní symboliky, v níž opět pečetní obraz stál na předním místě. V malé ploše pečetního typáře se tak často zrcadlí vzestup, rozmach a posléze i úpadek cechů.

Cechy se obávaly zneužití svých pečetidel. Proto bylo při výrobě pečetidla zamezováno možnosti zhotovení druhého, nelegálního kusu. Typáře byly pečlivě uschovávány v cechovních truhlicích a někde směly být dokonce užívány jen tehdy, když byl přítomen celý cech.

²² V radě Starého města Pražského první zřejmě označený řemeslník byl Jan, kožešník roku 1296, druhý kožešník Merklin 1306, dále pekař 1313 a 1318, krejčí, kožešník atd., i v samotných Českých Budějovicích lze toto vypořádat od počátků písemných záznamů, více v M. Borská – Urbánková, *Sociální a majetková struktura městských rad v Českých Budějovicích v době předhusitské a husitské*, Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica 4, 1994, s. 107-143.

I když zárodky cechovní organizace existovaly u i nás v některých městech již ve 14. století, o jejich pečetích mnoho nevíme. Jen obce kutnohorských pregěrů a mincířů se mohly pochlubit svými typáři, doloženými poprvé k roku 1354 a užívanými až do roku 1412.²³ Pak se snad pečetidla ztratila a musela být zhotovena nová. Ale postavení těchto dvou úzce specializovaných profesionálních skupin, navíc těšících se přízni panovníka, bylo asi výjimečné. J. Sedlák našel první pečeť na pražském materiálu až k roku 1446, ač vznik prvních cechovních erbů kladl do souvislosti s husitskou revolucí. Za Jagellonců se začaly cechovní pečeti vyskytovat hromadně a právě tito panovníci začali pravidelně udělovat cechům privilegia na znak a pečeť, případně i právo užívat červeného vosku. Pak již následoval přírůstek nových a nových typářů vlastně až do poloviny 19. století, jako sídla cechů se objevovaly další a menší lokality.

Přestože se postavení cechů v 15. a 16. století postupně upevňovalo,²⁴ důležité slovo v oblasti řemeslné výroby si dlouho udržovaly městské rady.²⁵

Po prvním habsburském odboji v roce 1549 byly pravomoci městských rad značně omezeny i v oblasti cechovníctví. Cechy byly dokonce na řadu let zrušeny²⁶ a dohled nad řemeslnou výrobou, potvrzování mistrů, výchova řemeslného dozoru a kontrola kvality řemeslné výroby přešly v královských městech pod pravomoc královských rychtářů. V poddanských městech přešly do rukou vrchnosti. Tento stav nebyl trvalý. Cechovní autonomie, vytvořená na konci předbělohorské doby, se udržela i během třicetileté války a po ní, a to prakticky až do přelomu 17. a 18. století. Tehdy začal absolutistický stát s vytvářením vlastní živnostenské a komerční politiky a v souvislosti s tím začal častěji zasahovat i do některých pravomocí cechů.²⁷

Postupné slučování cechů jednotlivých řemesel v jediný cech se během 18. století uplatnilo zejména ve velmi malých výrobních centrech – v městečkách nebo ve velkých vsích, které byly současně sídlem vrchnostenské správy. V těchto místech posléze fungoval pouze jediný cech, rajcech, v němž byli organizováni všichni zde pracující řemeslníci a mnohdy i řemeslníci venkovští, pracující v širém okolí, a to bez

²³ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod do české sfragistiky*, Ostrava 1989, s. 55.

²⁴ L. MARTÍNKOVÁ, *Pečeti a typáře*, s. 6, dále srovnej WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu*, s. 595-600.

²⁵ Srov. WINTER, c.d., s. 641 – 659 a WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku*, s. 727-732.

²⁶ J. JANÁČEK, *Zrušení cechů roku 1547*, in: ČSČH 7, 1959, s. 231-242.

²⁷ L. MARTÍNKOVÁ, *Pečeti a typáře*, s. 7.

ohledu na obor a odvětví řemesla, jemuž se věnovali.²⁸ Z této doby pochází též i souvislé řady nových cechovních knih.²⁹

Od přelomu 17. a 18. století, jak již bylo řečeno, započala doba výraznějších zásahů absolutistického státu do pravomocí cechů. Motivací byly ekonomicko správní teorie merkantilistů o potřebě pozdvižení úrovně řemeslné výroby v monarchii za účelem rozvoje trhu a zahraničního obchodu a tím i k ozdravení státních financí.³⁰

Jisté pokusy proběhly již za vlády císaře Leopolda I. a Josefa I., avšak bez valného úspěchu. Teprve za Karla VI. začalo pro cechy hlavní období postupných státních zásahů, zavádění státního dohledu a všeobecně platných norem a reforem v oblasti řemeslné výroby.

Roku 1731 byl vydán Generální cechovní patent, který nařizoval předložení veškerých cechovních statut panovníkovi k přehlédnutí a ke schválení.³¹ Po něm následovaly v roce 1739 Generální cechovní artikuly opatřené i speciálním výkladem k těmto artikulům.³²

Roku 1754 nechala Marie Terezie rozdělit živnosti na dvě základní skupiny, první byly tzv. živnosti policejní (kam patřili i pekaři, spolu s veškerými ostatními živnostmi zajišťujícími obyvatelstvu základní potřeby) a druhou skupinou byly tzv. živnosti komerční (řemesla, jejichž výrobky byly určeny pro zahraniční trh, především šlo o výrobky luxusní).³³ Většina státních zásahů do různých oblastí činnosti cechů se mýjela účinkem kvůli propojení mezi zástupci cechů a představiteli městské správy, kdy ve většině měst cechmistři byli zároveň členy městských rad, jako konšelé či obecní starší. Tuto neblahou situaci, značně brzdící rozvoj řemeslné výroby a zvětšování její produkce, bylo možné řešit pouze cestou striktního oddělení agend samosprávy a státní správy.³⁴ Beze zbytku bylo toto naplněno však až po roce 1850, kdy došlo k založení

²⁸ TAMTÉŽ, s. 8.

²⁹ Zejména pamětních či zápisů z cechovních porad, knih mistrů, tovaryšů a učňů, knih cechovních účtů, knih evidence majetku, výučních, tovaryšských, fedrovních a mistrovských listů a značné množství objemu běžné spisové agendy cechů.

³⁰ L. MARTÍNKOVÁ, *Pečeti a typáře*, s. 9. Více k tomuto období v práci Z. HLEDÍKOVÁ - J. JANÁK, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 118-136.

³¹ Soka Č. Budějovice, Cech pekařů České Budějovice, B 25, inv. č. 7, sign. II/4.

³² TAMTÉŽ, inv. č. 8, sign. II/5.

³³ Z. HLEDÍKOVÁ - J. JANÁK, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 140. K opětovnému sloučení komerčních a policejních živností pod společným správním orgánem došlo teprve v roce 1905.

³⁴ L. MARTÍNKOVÁ, *Pečeti a typáře*, s. 11.

obchodních a živnostenských komor a v roce 1859 k vydání liberálního živnostenského řádu, který s účinností od 1. ledna 1860 cechy definitivně zrušil.³⁵

Později vznikla, ovšem na jiném základě, různá společenstva, která se v mnohém snažila navázat na bývalou slávu cechů, přičemž často byla oprašována s nostalgií různá cechovní symbolika, najdeme například novogotické typáře těchto moderních organizací. Tato nostalgie ovšem pomohla zachovat řadu cechovních památek, které by jinak zanikly. Dokonce i nová společenstva typografů, fotografů atp. hledala svou symboliku, již cechovní znamení sloužila za vzor.

³⁵ Tento Živnostenský řád byl vydán formou říšského zákona s platností od 1. ledna 1860 a na jeho základě byly cechy v celé monarchii celoplošně zrušeny. Od tohoto okamžiku se mimo jiné zlepšilo zavádění technických novinek a zlepšení do výroby a v dílnách se ve větší míře začaly objevovat stroje na parní a později i na dieselový či elektrický motor.

1.2 Problematika pečeti – stručná charakteristika

Sfragistice jako vědnímu oboru se poslední dobou dostává zvýšené pozornosti, ať už ze strany badatelů či samotných archivářů, což dokládá jednak nově vydávaná literatura či publikované stati, jednak i proto, že iniciativou Archivní správy České republiky byl zpracován celostátní soupis všech přivěšených a přitištěných pečeti, vzniklých před rokem 1526.³⁶

Pečetí, jako ověřovacího prostředku listiny se začalo u nás užívat teprve v druhé polovině jedenáctého století.³⁷ Na našem území byly do druhé poloviny patnáctého století zhotovovány ponejvíce z vosku, mnohem řidčeji z kovu (zlato). Od poloviny patnáctého století se čím dál častěji užívalo španělského vosku.³⁸ Nepatrný počet pečeti je zhotoven jako oplatka, v archivech jsou uloženy ještě pečeti olovené. Jsou přivěšeny k listinám, vydaných papežskou kurií, tzv. buly.³⁹

³⁶ Například J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod do české sfragistiky*, Ostrava 1989, T. KREJČÍK, *Pečeť v kultuře středověku*, Ostrava 1998; K. MARÁZ, *K problematice padělání pečeti na sklonku středověku, sfragistický příspěvek k falzům Oldřicha II. Z Rožmberka*, Sborník archivních prací 48, 1998, s. 49-104; V. KOLDA, *Olovené buly v archivu města Českých Budějovic*, Jihočeský sborník historický 69-70, 2000-2001, s. 175-192; K. MARÁZ, *Úvod do problematiky jezdeckých pečeti Rožmberků*, Jihočeský sborník historický 71, 2002, s. 123. Dále pak samozřejmě J. HRDLIČKA – J. JÁSEK – V. HRUBÝ, *Pět století řemeslné symboliky ve Sběrce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy*, Praha 1999; J. HRDLIČKA, *Pražská heraldika, znaky pražských měst, cechů a měšťanů*, Praha 1997; L. MARTÍNKOVÁ, *Pečeti a typáře cechů z území okresu Pelhřimov (1500) 1546-1796(1859)*, Pelhřimov 2000. Ze starších prací je nutno zmínit M. KRÁLÍKOVÁ, *Příspěvek k otázce společenské funkce pečeti v českých zemích do poloviny 14. století*, Brno 1964, dále samozřejmě F. BENEŠ, *Pečeti v českých zemích a jejich cena jako dějepisného pramene*, Praha 1949;

³⁷ *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 1997, s. 283. Nepřetržitá řada českých panovnických pečeti začíná Vladislavem II., pečeti šlechtické jsou prokázány od roku 1189 (zmínka o pečeti šlechtice Hroznaty), jisté doklady se objevily o pečetích pražského biskupa Daniela a olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka, co se duchovenského prostředí týká.

³⁸ od 17. století dodnes se používá španělský pečetní lak (vosk s příměsí silic a olejů).

³⁹ Papežská bula či krátce pouze bula (z latinského *bullā*) je v katolické církvi označení pro výnos, který se týká důležitých právních aktů papeže, jenž je vyhlášen slavnostní formou a opatřen pečeti. Oficiální označení buly je *litterae apostolicae* či *litterae apostolicae sub plumbo*, pokud jde o krátký výnos, nazývá se *breve*. Buly se obvykle nazývají podle prvních slov textu. Významné buly *Ad extirpanda* (1252) – Papež Inocenc IV. povoluje, ale současně i zavádí jasná pravidla pro využití práva útrpného během inkvizice a omlouvá jejich upalování zaživa. *Clericis laicos* (1292) – Papež Bonifác VIII. uvalil církevní klatbu na francouzského krále Filipa IV. Sličného jako reakci na zdanění francouzské církve státem. *Unam Sanctam* (1302) – Papež Bonifác VIII. se kvůli sporu s Filipem IV. Sličným domáhá absolutní autority papeže ve všech věroučných i světských otázkách. *Super Petri solio* (1303) – Papežem Bonifácem VIII. připravovaná aggravace (zdůrazněná klatba) na krále Filipa IV. Sličného. *Tunc navis Petri* (1304) – Papež Benedikt XI. zbavuje krále Filipa IV. Sličného a jeho rodinu klatby. *Quanta nos fili* (1304) – Bula papeže Benedikta XI. o neplatnosti exkomunikace francouzského krále. *Divinis exemplis* (1327) – Papež Jan XXII. odmítá Ludvíkovi IV. Bavorskému jeho rodové panství, bavorské vévodství. Bula papeže Klementa VI., kterou byla založena pražská univerzita (26. ledna 1347) *Dum diversas* (1452) – Portugalsku je přičtena pravomoc podrobit si objevené „pohanské“ země. *Summis desiderantes affectibus* (1484) – Inocenc VIII. potvrzuje existenci čarodějnictví a podporuje inkvizici v severním Německu. *Exsurge domine* (1520) – exkomunikace Martina Luthera. *Unigenitus* (1713) – bula Klementa XI. proti jansenistům.

Také kovové pečeti se nazývají bulami. Olovené byly výhradou papeže, stejně jako zlato bylo výsadou císařů a králů.⁴⁰

Pokud byly pečeti zhotovovány ze včelího vosku, byly zhotoveny celé z jednoho a téhož kusu vosku. Jindy bývalo pečetidlo otištěno do slabé vrstvy vždy jemnějšího vosku zbarveného, nanesené na podložku nebo do misky z hrubšího vosku přirozené barvy. Také mnohé rubní pečeti jsou z vosku jiné jakosti i barvy než pečeť, v jejímž rubu rubní pečeť je. Pečeti z vosku španělského, které byly vytvořeny pouze ze slabé vrstvy tohoto vosku nakapáním ve stavu tekutém, jsou zhotoveny výhradně jen z jednoho a téhož vosku.⁴¹

Pečeti se dělí také na jednostranné a oboustranné, u nichž bývá někdy pečetní obraz na obou stranách stejně velký. U pečetí panovníků lícem bývá pečeť trůnní, zobrazující panovníka sedícího na trůně i držícího odznaky svého důstojenství (jablko, žezlo), rubem pečeť jezdecká, panovník na koni.⁴²

Rub pečetí jednostranných je plochá nebo vypouklá, hladká nebo jsou v ní otisky různých předmětů, bývají zde i otisky sekretů, menších pečetí.

Různé prohlubeniny, kulaté, trojúhelníkovité i jiných tvarů, zářezy v podobě podlouhlé škvíry nebo několika škvír a podobně jsou otisky prstů nebo různých předmětů, jež do vláčné vrstvy vosku učinil zpečetující, když pečeť zhotovoval.⁴³

K písemnostem, jejichž obsahu měly být ověřovacím prostředkem, byly pečeti nejprve přitiskovány. Těchto případů však u nás mnoho není, protože v době, kdy se i u nás ujal zvyk listiny zpečetovat, byl jinde už rozšířen jiný způsob připevnění pečetí a tento nový způsob byl i u nás záhy zaveden. Bylo jím přivěšování pečetí.⁴⁴

To se dělo nejčastěji pergamenovými proužky, méně častý byl způsob hedvábnými nitěmi nebo i jinak.

⁴⁰ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod do české sfragistiky*, Ostrava 1989, s.15. Dále F. BENEŠ, *Pečeti v českých zemích a jejich cena jako dějepisného pramene*, s. 3. Po vzoru papežů pečtili olovem i biskupové starší doby, velmistr johanitského řádu a některé koncily, ze světských uživatelů pak dávali přednost olovu králové států ve Středomoří, italská města a benátská dóžata.

⁴¹ TAMTÉŽ, s. 15.

⁴² F. BENEŠ, *Pečeti v českých zemích*, s. 4.

⁴³ Některé z pečetí ve sledovaném souboru byly takto zdobeny, bohužel kvůli fyzickému stavu pečetí nebylo leckdy možno přesně určit, o jaké tvary se jedná. V mnoha případech bylo těžko k rozeznání i samotné symboly cechu, které v průběhu času ztratily tvar a bylo možné pouze konstatovat, že byly přítomny, bez bližší specifikace.

⁴⁴ J. KREJČÍKOVÁ – T. KREJČÍK, *Úvod do české sfragistiky*, s. 19.

Zvyk pečeti k listinám jen přivěšovat trval do prvních desetiletí patnáctého století, od kdy výhradní psací látkou vyhotovovaných listin přestal být dosavadní pergamen a včelí vosk byl vytlačen voskem španělským.⁴⁵

Méně pevný papír by v mnoha případech nevydržel váhu doposud užívaných voskových pečetí bez nebezpečí, že jejich váha listinu roztrhne a pečeť se od ní utrhne, za druhé, při napnutí upevňovacích prostředků (trhnutím při rozevírání listiny) by bylo možno opět papír roztrhnout lehčeji než u pergamenových listin, a proto byl obnoven starý způsob přitiskování pečetí. Zaveden byl i též postup, kdy po nakapání slabé vrstvy vosku byl na ní přitisknut malý kousek papíru (tzv. papírová clona),⁴⁶ zdá se že navlhčený, a teprve přes něj bylo pečetidlo přitiskováno.

Pečetění papírovou clonou se dělo rozmanitě. Za clonu bylo použito jiné části psací látky než té, z níž byla zhotovena písemnost, nebo se k tomu použilo části listiny samé. Papírová clona byla dána na jednu pečeť nebo jedním proužkem papíru bylo pokryto společně více pečetí. Je zpravidla větší než otisk pečetidla a umístěna bývá nepravidelně pod textem listiny, uprostřed její šíře, blíže k tomu či tomu okraji, někdy tak, že zakrývá poslední řádky textu listiny, někdy ji provází také vlastnoruční podpis osoby, zpečetující písemnost, umístěný též nepravidelně, nejčastěji vpravo od pečeti a ve stejné výši s ní.⁴⁷

Ani tvar pečetí v našich zemích nebyl jednotný. Nejobvyklejší je okrouhlý. Na druhém místě zašpičatěle-oválný, jež pro svá pečetidla volily převážně osoby stavu duchovního. Některé pečetí, zvláště šlechtické, jsou podoby štítovité, zejména od poloviny 13. do počátku 14. stol. Od poloviny 16. stol. je zastoupen tvar pěti, šesti, osmihranný a oválný. Tvary jiné, jako hruškovitý, čtvercový jsou jen ojedinělé.

Nejobvyklejší barva pečeti byla barva přirozená, dle složení vosku, potom červená, zelená a černá. Tyto barvy, zvláště červená, převládají pak i u pečetí ze španělského vosku.⁴⁸

⁴⁵ F. BENEŠ, *Pečetí v českých zemích*, s. 5.

⁴⁶ TAMTÉŽ. Tato papírová clona se ve sledovaném souboru vyskytuje velice často, pod ní se nachází zpravidla klasický červený vosk, nebo běžný nebarvený. Většina pečetí ze sledovaného souboru byla přitiskována právě tímto způsobem

⁴⁷ Ovšem praxe byla často jiná, záleželo mnohdy na počtu osob, příkládajících pečeť a svůj podpis, někdy se vpravo otiskla velká cechovní pečeť a po levé straně listiny osobní pečetí mistrů s podpisy, v jiném případě byly všechny pečetí pohromadě na jedné straně včetně podpisů.

⁴⁸ Dále přicházely v úvahu barvy jako bílá, fialová a modrá. Původní receptury uvádějí, že pro zabarvení vosku se užívalo ruměnky, měděnky i jiných barviv. Pro volbu barevného odstínu neexistovala původně žádná pravidla, rozhodovala záliba každého pečetitele, postupně se stabilizoval úzus jednotlivých kancelářů preferovat jistou barevnost. Teprve od konce 14. století se zavádí hierarchie barev pečetního vosku a za nejpřednější bývá považována barva červená.

Snahy získat právo pečetit voskem určité barvy jako výsadu, byly u nás všeobecně vyvíjeny od konce 15. století do století 18. a z městských privilegií se můžeme dozvědět, že ještě v 18. i 19. století žádala města na panovníkovi přímo nebo přímělovou své vrchnosti, aby jim (nejčastěji když byla obec povyšována na městečko) udělil právo pečetit zeleným nebo červeným voskem. Přitom platil názor, že pečetit voskem červeným znamená více než pečetit voskem zeleným. Proto vyšší stavy zhotovovaly od uvedené doby své pečeti z vosku červeného, nižší z vosku barvy zelené.⁴⁹

Pečetním obrazem je zována rytba na pečetidelní ploše pečetidla (její otisk, jak jej u nás ve voskové nebo kovové hmotě pečeti vidíme). Jím je vyznačen obsah pečeti, tj. právo, jehož je pečeť odznakem. Jeho součástí jsou obvykle pečetní znamení a legenda. Znamení majitele představuje, legenda ho jmenuje.

Podle znamení, jež může být portrétní, nebo symbolické, rozeznáváme několik druhů pečeti: nápisové, obrazové, portrétní, znakové.

Obrazovou náplň cechovních pečeti tvořilo cechovní znamení, které mělo mnohdy charakter erbu. Rámcově lze rozdělit náplň cechovních pečeti do následujících okruhů symbolů:

- a. nástroje a nářadí jednotlivých řemesel,
- b. suroviny
- c. pracovní nebo výrobní postup
- d. spojení symbolů skupiny a-c s erbem určitého města (poměrně řídce) nebo s erbem příslušné vrchnosti
- e. spojení symbolů skupiny a-d s náboženskými motivy nebo postavy světců, patronů řemesel užitá samostatně⁵⁰

Obrazy cechovních pečeti, jakkoliv podobné jiným heraldickým pramenům, mají svá specifika. Je známo, že některé cechy se mohly prokázat erby, které jim udělil panovník. Takovým známým příkladem je erb kožešníků Starého Města pražského z 28. dubna 1473 nebo jejich konkurentů z Nového Města pražského z 11. listopadu 1486.

Mezi cechovní privilegia patřilo právo předávat svá statuta dalším cechům, což otevíralo cechovnímu erbem netušený prostor. Proto najdeme erb kožešníků totožný nebo

⁴⁹ F. BENEŠ, *Pečeti v českých zemích*, s. 6.

⁵⁰ J. KREJČÍKOVÁ – KREJČÍK, *Úvod do české sfragistiky*, s. 56. Podle Chaloupkova rozdělení (J. CHALOUPKA, *Cechovní pečetidla ve sbírkách historického oddělení Moravského muzea v Brně*, ČMM 55, 1971.). Ve sledovaném souboru se nejčastěji vyskytovala skupina a) a b), v jednom případě i byl doložen i příklad skupiny e), kterou byla postava sv. Antonína spojená s produkty pekařského cechu.

velmi podobný v řadě českých a moravských měst (Kroměříž, Mikulov, Brtnice, Boskovice, Strážnice, Horažďovice, Písek a Strakonice), ale i na Slovensku v Trenčíně. Podobnou jednotnost bychom našli na pečetích hrnčářských cechů, přičemž opět je možno připomenout privilegium pro hrnčíře z roku 1562 pro Staré a Menší Město pražské.

Jednotlivé třídy obyvatelstva měly pro sebe příznačná pečetní znamení.⁵¹ Duchovenstvo mělo svoje duchovenské postavy, biskup případně opat, sedící či stojící, s rukou vztyčenou a žehnající, v druhé držící berlu nebo knihu, Madonu, výjevy ze života svatých, náboženskou symboliku a podobně. Města měla zobrazení městské zdi s branou, cechy své znaky, symboly, řemeslnická nářadí, zobrazení práce.

Pečetním znamením může být jeden (hlavní) obraz, nebo hlavní obraz, provázený obrazovými doplňky (městská hradba a znak, duchovenská postava a její znak).

Pečetní znamení může vyplňovat celé pečetní pole, nebo jen jeho část a zbytek je prázdný. Může být na prázdném pozadí nebo pozadí může být vyzdobeno damaskováním, mřížováním, rostlinnými rozvilinami či jinak. Jednotlivá pole v mřížování bývají pak buď prázdná, nebo vyplněna tečkou, křížkem či hvězdičkou. Zde se uplatňovala lidská tvůrčí bohatost.

Opisy bývají vyryty většinou u okraje pečetidelní plochy, v patnáctém století bývaly dost často uvnitř pečetního pole na stuze, leckdy propletené a pečetní znamení obklopující. Krom řídkých výjimek začínají křížkem. Na středověkých pečetích po něm následovalo písmeno S (sigillum – pečeť). V opisu je nejčastěji uvedeno pouze jméno majitele pečeti (kromě pečeti panovníků a jejich manželek), převážně v druhém pádu, řidčeji i hodnost majitele pečeti (nejvyšší maršálek, komorník, biskup, probošt a kterého kostela) a druh pečeti (pečeť větší, menší či sekret)

V šestnáctém a sedmnáctém století byl velmi rozšířen způsob, který přetrval i ve stoletích následujících, a to ten, že opis byl zkrácen na počáteční písmena majitele pečeti. V osmnáctém a devatenáctém století, zvláště na pečetích šlechtických, opis už velmi často není. Na druhé straně, jak se tituly, zvláště příslušníků vyšších stavů šlechtických, rozmnožovaly, byly opisy stále delší a tak se stalo, že bývají uvedeny i ve dvou či třech kruzích pod sebou. Proto platí víceméně pravidlo, čím starší pečeť, tím jednodušší a kratší opis.

⁵¹ F. BENEŠ, *Pečeti v českých zemích*, Praha 1949, s. 8.

Opis od okraje pečeti a pečetního bývá oddělen perlovcem, jednoduchou linkou, dvojlínkou, věncovím či kombinací těchto způsobů.

Pečeť nesloužila jen k zpečetění a nebyla jen ověřovacím prostředkem, nýbrž sloužila i za uzávěr předmětů mnoha druhů, jejichž obsah měl být zajištěn, chráněn před paděláním, zůstat tajný či podobně.

V našich zemích za uzávěr dopisů sloužila od středověku až do dob poměrně nedávných, kdy se vžil zvyk písemnost vložit do obálky a tu zalepit. I tehdy se však používalo pečeti jako pojištění, že obálka nebude otevřena. Dále se pečeti používalo jako poznávacího znamení pro danou osobu.

Po celý středověk neměla listina bez pečeti právní platnost, proto od počátku sledujeme snahy pečeť různým způsobem ochraňovat. Na pečetích samých to jsou misky, které je tak možno nazvat ochrannými.

Ve středověku tím býval ponejvíc podložka, uzpůsobená na ochrannou misku. Tyto misky jsou různě hluboké, jejich okraje různě široké, masivní, většinou hrbolaté, jen v málo případech hladké.

Misky pečetí novověkých byly nejspíše zhotovovány zvlášť, snad i do zásoby, a do nich teprve byla podle potřeby nanesena vrstva vosku pro zhotovení vlastní pečeti a v něm otisknuto pečetidlo. Tyto misky jsou otevřenější než středověké, jsou pravidelněji formované, jejich zádě jsou skoro hladké, bez otisků nějakých předmětů jako misky středověké.

Od sedmnáctého století byl pečetní vosk vtlačován do misky dřevěné, později též kovové.⁵²

⁵² V jednom případě se dochovala miska i s pečetí českobudějovického cechu pekařů, pro ilustraci Katalog pečetí, pořadové číslo pečeti 1, a příloha č. 1 a 2.

1.4 Cechovnictví na jihu Čech

Nejbližším sousedem Českých Budějovic a konkurentem samotného královského města byli Rožmberkové. Z dochovaných materiálů lze zjistit počátky cechovnictví na tomto dominiu poměrně dobře, počátky cechů rožmberských měst a městeček je možné studovat až do doby vladařství Oldřicha II. z Rožmberka (1418-1451), konkrétněji od konce třicátých let 15. století. Rožmberské cechovnictví má starší kořeny, které lze najít v Oldřichových privilegiích pro soběslavské soukeníky a krejčí z let 1438 a 1445,⁵³ kde se můžeme dočíst: „...a že jim tento list na to řemeslo dědem naším daný ztracen je tu v Soběslavi, když sou nepřítelé město dobyli, a prosili nás, abychom jim tento náš nový list na to řemeslo právo dali“. Oldřichův stejnojmenný děd Oldřich I. zemřel roku 1390.

Vznik cechů textilních profesí souvisí zřejmě v Soběslavi šířeji s vývojem textilní produkce na českém jihovýchodě, kde například soukeníci ve Slavonicích získali privilegium roku 1401⁵⁴ a kde je rovněž třeba předpokládat aktivitu Jindřichova Hradce.

Na samém počátku jihočeských cechů stojí privilegium pro pekaře v Netolicích z roku 1338, vydané pouhých dvacet let po vzniku nejstaršího cechovního dokumentu na Starém Městě pražském.⁵⁵ Tyto obsahem skromná privilegia byla potvrzována hned třikrát, v letech 1348, 1452 a 1515.⁵⁶

Prachaticím, patřících do roku 1507 vyšehradské kapitule, vydal probošt privilegia pro cech pekařů roku 1461 a znovu roku 1489, ovšem již společně s Oldřichem II. z Rožmberka.⁵⁷

Mezi pozoruhodnosti rožmberského cechovního systému patří, že nejstarší pekařské cechovní privilegium, a zároveň do poloviny 16. století jediné, pochází až z roku 1513 ze Soběslavi.⁵⁸ Dříve byly podobné dokumenty vydány v již zmiňovaných

⁵³ T. ANTL, *Příspěvek k vývoji cechovnictví v jižních Čechách*, Památky archeologické 17, 1897, s. 569.

⁵⁴ H. ČÁDOVÁ - FLODROVÁ, *Slavonické soukenictví ve světle statut z roku 1491*. Vlastivědný sborník Vysočiny, 3, 1959, s. 97.

⁵⁵ Zlatá Koruna byla od roku 1420 zastavena Oldřichu z Rožmberka, více v J. KADLEC, *Dějiny kláštera Zlaté Koruny*, Č. Budějovice 1949, s. 267.

⁵⁶ T. ANTL, *Příspěvek k vývoji cechovnictví*, PA 17, s. 597.

⁵⁷ J. ČECHURA, *Rozvoj cechů na Rožmberském dominiu po roce 1550: potravinářská a kožedělná řemesla*, JSH 1990, 59/1, s. 117.

⁵⁸ TAMTÉŽ

Netolicích (1338), ve Chvalšínách (1463 se souhlasem Jana II. z Rožmberka), Prachaticích (1461 a 1489) a Vimperku (1494).⁵⁹

Ovšem to jsou všechno lokality, které se staly součástí rožmberského dominia až po vydání zmíněných dokumentů. Charakteristickým rysem většiny těchto nerožmberských privilegií je zákaz provozování živnosti pekařům, kteří nebyli členy cechu. Dalším společným jmenovatelem je důraz na kvalitu bílého i žitného chleba, tresty za nekvalitní chléb a příkazy, kdy má být pečen chléb, prodáváný v pátek a v neděli. Privilegia obsahovala také základní normy cechovního života.

Doba největšího rozkvětu cechů na rožmberském dominiu nastala po roce 1550. Vývoj cechovních normativů pekařského řemesla po roce 1550 sledoval předně tendenci ke zdokonalení předchozích výchozích dokumentů, které pekaři získali mezi lety (1358)1445-1550. Do roku 1550 byla vydána privilegia pro šest lokalit, přičemž v pěti z nich došlo k obnovení původních dokumentů.⁶⁰ Neměnnou platnost původního vydání si zachovalo pouze privilegium pro pekaře z Chvalšín z roku 1463.⁶¹ Po roce 1550 se vytvořily cechovní organizace této živnosti v dalších sedmi místech.⁶²

Pekaři byli, zejména v menších místech, organizováni v cechu společně s mlynáři. Mlynářům samotným však dokumenty věnovaly jen okrajovou pozornost, kdy se omezovaly na ustanovení, že nový mlýn může být postaven pouze se svolením vrchnosti, případně ještě zákaz, aby nevyučení mlynář sám přijímal učedníky.

1.4.1 Potravinářská řemesla

Výživa byla limitujícím prvkem každého typu osídlení. Vesnice byly, díky svému naturálnímu hospodářství, téměř samostatné. Řemesla zpracovávající zemědělské produkty měla pro život městských obyvatel rozhodující význam. Nejdůležitějšími řemesly oboru starajícího se o zásobování obyvatel byli mlynáři s pekaři, řezníci a sladovníci. Od nich se pak eventuelně oddělovala další specializovaná řemesla či různé druhy obchodní či „podnikatelské“ činnosti.

⁵⁹ TAMTÉŽ

⁶⁰ J. ČECHURA, *Rozvoj cechů*, JSH 1990, 59/1, s. 1.

⁶¹ SOA Třeboň, Velkostatek Český Krumlov, I 5AZ N, 4a.

⁶² Byl to Rožmberk (1553), Frymburk (1553), Veselí n. L. (1558), Prachatice (1558, původně 1461 a 1489), Vimperk (1558, původně 1494), Netolice (1566, původně 1338, 1451, 1461, 1515), Nové Hrady (1565), Třeboň + Lomnice (1568), Trhové Sviny (1574), Kaplice (1575), Český Krumlov (1595) a Soběslav (1599).

K této skupině je nutné přiřadit i několik řemesel, která sice neměla poslání „sytící“, ale zpracovávala další přírodní produkty nebo i odpady z výroby potravinářských komodit. Tuhy zpracovávali mydláři i svíčkaři, pudraři měli za základní surovinu bramborový škrob, voskaři používali včelí vosk atd.

1.4.2 Pekaři, perníkáři a cukráři

Pekařské řemeslo navazuje přímo na mlynářství. Pro svou výrobní činnost používá finální mlynářský výrobek - mouku. Hlavním úkolem pekařů bylo pečení tvarovaného pečiva bez pomoci forem. V díži se mouka zadělávala s vodou a kváskem na chléb, s mlékem a kvasnicemi na housky. Po vykynutí se těsto buď válelo na chleba, nebo tvarovalo na housky, preclíky nebo rohlíky. Pečení probíhalo v pekařské peci vytápěné suchým smolným dřívím.⁶³

Pekaři používali jako základní symbol svého řemesla preclík (prstenovitě či jinak ozdobně tvarované pečivo). Velmi zřídka se také objevuje calta (původně hrubší pečivo, malý pecen, někdy také sladká medová placka či vdolek), občas houska nebo bulka.⁶⁴

Patron řemesla, svatý Vít, se v cechovní symbolice tohoto řemesla vyskytuje velmi zřídka.⁶⁵

V dosavadní literatuře bylo zatím publikováno jediné privilegium (Josef I. roku 1710) pro pražské pekařské cechy, které stanovilo podobu jejich znaku.

Perníkáři byli vlastně pekaři pracující s medovým těstem. Zůstává také pravdou, že i pekaři často vyráběli calty z medového těsta. Perníkáři však přidávali do těsta i různá koření, hlavně pepř, koriandr, anýz, zázvor, hřebíček...Každý perníkář míval často svůj recept, který pečlivě střežil. Perníkář se taktéž zabýval výrobou marcipánu z cukru, mandlí a kmínu.⁶⁶

⁶³ J. HRDLIČKA – J. JÁSEK – V. HRUBÝ, *Pět století řemeslné symboliky ve Sbírce pečidel a razítek Archivu hlavního města Prahy*. Praha 1999, s. 62.

⁶⁴ TAMTÉŽ

⁶⁵ Sv. Vít jako patron pekařského řemesla je uveden v knize *500 let řemeslné symboliky*, P. Andres na konci své práce (P. ANDREAS, *Československé cechovníctví XVI. století*, Výběr 42, 2005) ovšem uvádí, že patronem cechu pekařů je sv. Anna, kdežto práce Very Schaubera a Michaela Schindlera *Rok se svatými*, Kostelní Vydří 1994, s. 290 potvrzuje, že patronem cechu pekařů a horníků je sv. Antonín z Padovy, což mimočodem potvrzuje i internetová stránka Svatí a svěťice církevního roku (<http://zivotfarnosti.hyperlink.cz/Svati6.htm>), kde se uvádí jako atribut postava svatého, nesoucí Ježíška, což je případ jedné pečeti ze sledovaného souboru. Pro ilustraci viz katalog, pořadové číslo pečeti 10, dále přílohy, obr. č. 2.

⁶⁶ J. HRDLIČKA, *Pět století řemeslné symboliky*, s. 62.

Své výrobky také různě tvarovali, ale do řemeslné symboliky se dostal pouze strohý obraz podélného perníku na povrchu zdobeném zejména linkami, občas i květy. Sv. Jan Nepomucký jako patron řemesla není často používán.

Cukráři vyráběli takzvané cukrové dílo – cukrovinky. Byly to konfety (pestrá cukrátká, cukřené ovoce, čokoládové pokroutky), bonbóny (jemné cukrovinky s ovocnými šťávami, éterickými oleji, likéry) a ovocné zavařeniny. Někdy pekli i drobné cukrem zdobené pečivo. O symbolice tohoto řemesla není nic známo.

1.4.2 Cechovnictví v Českých Budějovicích

Po založení města Českých Budějovic roku 1265 přicházeli s prvními obyvateli i řemeslníci. Postupně vzrůstal jejich počet i specializace. Dílny byly rozmístěny tak, jak se měšťané zakoupili. Jen některá řemesla se z praktických důvodů, jako byla vysoká spotřeba vody, hlučnost, zápach či nebezpečí požáru, soustřeďovala do určité části města nebo do jedné ulice. Rozvinutá řemeslná výroba stačila krýt běžné požadavky obyvatelstva a v některých oborech umožňovala i prodej výrobků mimo město.

Příslušníci téhož řemesla a příbuzných odvětví se zprvu spojovali v náboženská bratrstva, z nichž se pak vytvářela sdružení s vlastní samosprávou, to znamená cechy.

První byly ve městě ustanoveny cechy krejčích, řezníků a soukeníků, doložené již ve čtrnáctém století výsadami českých králů. Postupně k nim přibývali další, sdružující řemeslníky příbuzných oborů, které se při zvýšení počtu mistrů oddělovali v samostatné cechy. Představitelé jen málo zastoupených řemesel se sdružovali ve společném, takzvaném velkém cechu (rajcech).⁶⁷ Roku 1514 bylo v Českých Budějovicích 43 řemesel a živností s 253 mistry. Nejpočetnější byli řezníci (44), sladovníci a sládcí (13), koželuzi a rybáři (po 11). Naopak barvíři, soustružníci,

⁶⁷ Termín pochází z německého výrazu Reichzunft, tj. vlastně „bohatý cech“ anebo prostě cech všech řemesel. K tomu srov. Z. WINTER, *Dějiny řemesla a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha 1906, s. 612-613. Tento termín lze dnes vysvětlovat dvěma způsoby. Za prvé *bohatý cech* mohl být bohatý na počet zastoupených řemesel. Za druhé cechy málo početně zastoupených a ne právě výnosných řemesel svým spojením *zbohatly* díky úspoře při vyřizování agendy, úspoře na platech písařům a cechovním činitelům, díky úspoře na městských polatcích, při společném vybírání daní, při společném pořízování různých budov (sklady, sušárny), a provozoven (krámy, valchy), ale také díky úspoře při výchově dorostu. Touto cestou „zbohatla“ také cechovní pokladnice, do které tak přispíval až několikanásobně vyšší počet mistrů, tovaryšů a dalších členů cechu. Pod vlivem této situace pak mohly rajcechy vydat také větší prostředky na vlastní reprezentaci – na výzdobu cechovního korbele, na praporece, na pohřební příkrovy na rakve, vývěsní štíty, ale také na pořízování stále honosnějších, krásnějších a větších pečetních typářů, a to jak oficiálních cechovních tak i osobních signetových.

řemenáři, mečíři, hodináři, pasíři, provazníci a malíři byli zastoupeni jen jediným mistrem.⁶⁸

Konkrétní data vzniku většiny cechů nejsou většinou známá,⁶⁹ jen u zlatníků a malířů je jisté ustavení roku 1496.⁷⁰ Nejvyššího rozvoje dosáhly cechy v šestnáctém století. V oboru výroby potravin existovaly cechy řezníků, pekařů, mlynářů, sladovníků a rybářů. Textilní výrobou a odíváním se zabývaly cechy krejčích, tkalců, soukeníků a barvířů. Zpracování kůže se věnovaly cechy kožešníků, kloboučníků, koželuhů a sedlářů spolu s řemenáři. Zpracovatelé kovů vytvořili cech mědikovců, kovářů spolu s koláři a zámečnicků. Společný cech měli zedníci a kameníci. Další řemesla sdružovaly cechy malířů, zlatníků a řezbářů, k nimž se připojili také sklenáři, mydláři a svíčkaři, voskaři, hřebenáři a cech kramářů, kupců a obchodníků. Až po roku 1600 jsou doloženy samostatné cechy punčochářů, sedlářů, tesařů a hrnčírů, ještě později vznikly cechy rukavičkářů a knihařů, spojených s knihtiskaři.

Celkem byli českobudějovičtí řemeslníci organizováni v 32 ceších.⁷¹ Odrazem vážnosti jednotlivých cechů bylo jejich ustálené pořadí při slavnostních církevních průvodech. Zahajovali je řezníci s cechovní korouhví, následovala další řemesla podle pořadí dodržovaného v Praze. Poslední byli kramáři, ačkoliv spolu s kupci patřili k nejbohatším ve městě.⁷²

Z. Winter uvádí, že: „*Budějovičtí od svého začátku těšili se tří dennímu skládání soli, železa a jiných věcí z Rakous vožených*“,⁷³ což dokládá asi nejznámější výnos Karla IV. z roku 1351 stran rakouského dovozu, který praví, že všichni jedoucí do

⁶⁸ *Encyklopedie Českých Budějovic*, Č. Budějovice 2006, heslo „cechy“.

⁶⁹ Výjimkou jsou řezníci, jak bude uvedeno dále.

⁷⁰ Z. Winter dále uvádí, že: „Sedm let potom (1337) řezníci budějovičtí obdrželi k své prosbě od krále Jana „práva řezníků pražských“, k čemuž připojen řád, kterak a kde smějí prodávati řezníci přespólní“, z čehož vyplývá, že toho roku se řezníci v Budějovicích stali společenstvem, některak organizovaným. Roku 1348 jim toto privilegium stvrdil Karel IV., kde se pamatuje i na to, řád (ordinatio) budějovických řezníků je vydán od krále a nikoliv od konšelů. Z. WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha 1906., s. 191.

⁷¹ Jak uvedl ale ve své práci P. Andreas, do roku 1547 existovaly v Budějovicích následující cechy, s počtem řemeslníků k roku 1543. Byl to cech sladovnícký (mölcner, 44), řeznický (fleyschaker, 17), krejčovský (schneider, 15), pekařský (becken, 13), soukenický (tuchmacher, 12), koželužský a jirchářský (ledrer, 12), tkalcovský (weber, 8), Velký cech, tzv. Rajcech (gross czech), mlynářský (mülnner, 1), kožešnický (kürsner, 5), ševcovský (schuester, 15), bednářský (pinter, 8), kamnářský (hoffner, 4), rybářský (fischer, 7), kramářský a kupecký (kamer). Dle archivovaných statut lze uvést ještě dva cechy:⁷¹ zámečnicků a hrnčírů. Z. Winter dále zmiňuje i cech mečířský a čepelářský. Dále také SOKA Č. Budějovice, AM ČB, *Renovationes senatus*, sign. D - K 1, č. 68. Zde jsou obsaženy seznamy cechmistrů, počet řemeslníků uvádí ve své studii F. KAVKA, *Městské hospodářství Českých Budějovic v letech 1496 – 1570*. JSH XXXIV, 1965, s. 126.

⁷² Majetku ovšem nabírali pomaleji než ostatní řemesla, M. Borská-Urbánková ve své práci uvádí, že v době předhusitské byly kupecké živnosti z 98,6% šacovány majetkem do 1 hřivny.

⁷³ Z. WINTER, *Kulturní obraz českých měst I*, Praha 1890.

Freistadtu na sever musejí přes Budějovice a vyložit zde zboží „podle obyčeje“ na tři dni.

Asi nejvýznamnějším právem bylo právo mílové, které omezovalo, nebo zakazovalo působení venkovských řemeslníků v okruhu 10-11 km od města.⁷⁴ Výjimku dostávala pouze řemesla, bez nichž se obec bezprostředně neobešla a mezi která patřila řemesla kovářská a krčmářská. Všechna zapovězená řemesla samozřejmě uvádí Karlovo privilegium z roku 1351:

„A aby okolo nadepsaného města se všech stran v jedné míli celé žádné krčmy nebyly, ani pekaři, ševci, kováři, řezníci ani některá jiná řemesla nebyla dělána“.⁷⁵

Roku 1358 byl Karel IV nucen sklad potvrdit a udělil úřadům města právo každého kupce a vozataje k jeho naplnění přinutit. Roku 1410 Václav IV. mílové právo potvrdil⁷⁶ a určil, že všechny obchodní cesty mají vést právě tudy, pokusí-li se někdo jet jinudy, zaplatí pokutu 61/2kop grošů, z nichž 2/3 případnou obci a 1/3 rychtáři.⁷⁷

Přes několikeré vyplenění se město vyvíjelo ve významné hospodářské středisko kraje. Rostlo nejen rozvojem výroby a místním obchodem, ale i obchodem tranzitním, ve kterém hrála největší roli sůl a dobytek z Uher i Rakouska. Za hospodářským rozvojem města následoval i vzestup jeho politického významu. Zvláště v době, kdy se panská jednota, do jejíž řad patřili i Rožmberkové, postavila proti Václavu IV., Budějovice poskytl králi vydatnou finanční pomoc.

K nejstarším stavbám města patřil dominikánský kostel a klášter. Významné pro město bylo i založení špitálu sv. Václava s kaplí měšťanem Zachariášem před rokem 1327. Z berního rejstříku se můžeme dozvědět, že město bylo rozděleno na čtyři části. Zatímco první nebyla v rejstříku nijak nazvána, druhá byla označena jako čtvrt' rychtáře, třetí jako čtvrt' Dratlinova a čtvrtá, nazvaná čtvrt' Štěpánova, byla pojmenována po nejbohatším budějovickém patriciovi Štěpánu Weisovi.⁷⁸

Kniha lozunků⁷⁹ umožňuje též alespoň přibližně určit počet obyvatel města, kdy pro rok 1398 vychází 2750 a k roku 1416 se počet obyvatel pohyboval okolo 4000.⁸⁰

⁷⁴ Pojem „míle“ byl ovšem poněkud zavádějící či symbolický, protože nebylo problém jí zkrátit či naopak prodloužit, aby bylo městskému právu učiněno zadost a vrchnost vlastníci okolní pozemky také nepřišla zkrátka. K. PLETZER, *Obrana českobudějovického práva míle v roce 1464*, Výběr 1973, s. 3.

⁷⁵ K. PLETZER, *Obrana českobudějovického práva míle*, s. 4.

⁷⁶ J. Čelakovský(ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae II.* (dále CIM), Praha 1895, č. 312, s. 458. Čelakovský vedle původní latinské verze uvádí i český překlad.

⁷⁷ Téže doby dostával například najatý šenkýř v krčmě plat ½ kopy grošů týdně – M. Nodl, „*Sahaje vína, piva rozliš*“. *Sladovníci, krčmáři a pijáci*. Dějiny a současnost XXIV, 6/2002, s. 12.

⁷⁸ M. BORSKÁ-URBÁNKOVÁ, *Majetková a sociální struktura Českých Budějovic koncem 14. a počátkem 15. stol.*, Sborník archivních prací 4, 1964, s. 126.

⁷⁹ Soka České Budějovice, Archiv města, *Kniha lozunků*, sign. D 99.

Již z letmého nahlédnutí do knihy lozunků je patrné, že značná část poplatníků se živila řemeslem či živností. Všichni řemeslníci však neplatili za řemesla (to se týká především rybářů a soukeníků), a na druhé straně se již v této době u řady poplatníků stává název řemesla jejich příjmením.⁸¹

Nejbohatšími a nejzastoupenějšími řemeslníky v Českých Budějovicích byli řezníci, s velkým odstupem následování sládky a sladovníky a až na třetím místě se nacházejí pekaři.⁸² Průměrný majetek řezníků činil v té době 17,5 hřivny, což je 4x více než byl průměrný majetek pekaře, řezníci též vlastnili 90% z veškerého pozemkového majetku českobudějovických řemeslníků.

Nejdrastičtěji zasáhl do městských práv Ferdinand I. Roku 1547 po potlačení stavovského odboje. Každopádně budějovičtí byli až na malé výjimky ohledně trpění luterského vyznání horníků trpěných ve městě císaři věrni, i v tomto období omezení cechů byla v Budějovicích vydávána statuta nově vzniklým sdružením. V té době měly cechy odevzdávat privilegia a majestáty na Hrad, odkud je pak mohly draze vykoupit zpět. Nejvíce jich bylo vráceno v 60. letech 15. století.⁸³

Každopádně se dá říci, že nehledě na zámožnost řezníků patřili budějovičtí řemeslníci mezi nejchudší až středně zámožné obyvatele města, vzhledem k množství podruhů vykonávajících řemesla, jejichž průměrný majetek nepřesahoval 1 hřivnu.⁸⁴ Také majetková diferenciací mezi řemeslníky v Českých Budějovicích byla v době předhusitské daleko menší, než rozdíl, který uvedl František Kafka k roku 1514.⁸⁵

1.4.4 Pekaři v Českých Budějovicích

Jedny z prvních zmínek o pekařích v Českých Budějovicích pochází z konce 14. století. Na listině z roku 1391 je zmíněn pekař Ffritzko, listinou ze 17. října 1392 je doložen pekař Meindl.⁸⁶ Pekaři se stávali také členy městských rad, dle dochovaných

⁸⁰ Je nutné si uvědomit, že mezi poplatníky nebyli vedeni kněží, mniši, obyvatelé špitálu a naprosto nemajetné vrstvy obyvatelstva, které neměly ani možnost provozovat řemeslo, také řada obyvatel předměstí žila na zemědělských usedlostech, které nebyly zahrnuty do počtu domů v knize.

⁸¹ M. BORSKÁ-URBÁNKOVÁ, *Majetková a sociální struktura Českých Budějovic*, s. 128.

⁸² TAMTÉŽ, s. 140

⁸³ J. DIVIŠ, *Pražské cechy*, Praha 1992, s. 11.

⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 152. Dále se uvádí, že například největší majetkové výkyvy byly právě mezi řezníky (přiznávaný majetek 0,5 – 80,5 hřivny) a pekaři (od 1 do 28 hřiven).

⁸⁵ F. KAFKA, *Třídní struktura Českých Budějovic v první polovině 16. století*. HS IV., 1956.

⁸⁶ SokA Č. Budějovice, fond Archiv města, sign. III/105 inv. Č. 252 a sign. III/116 inv.č. 263.

materiálů velice záhy.⁸⁷ Zajímavé je, že hned v první listině, uvádějící členy městské rady, najdeme řemeslníky a později i příslušníky řemesel, které můžeme označit za méně výnosná, jako například koželuh, švec či slanečkář. J. Mezník se zabýval otázkou patriciátu a došel k názoru, že přesnější hranice mezi patriciátem a ostatním měšťanstvem neexistovala a tím je snad možné vysvětlit i příslušníky nejnižší majetkové kategorie u členů městských rad.⁸⁸

Prvním podrobněji zmiňovaným pekařem v městské radě Českých Budějovic byl Jan pekař, řečený Knol (Johlinus pistor dictus Knoll), který byl radním v letech 1384 – 1404.⁸⁹ Dalším takovým byl Erhard pekař (Erhardus pistor), který zastával funkci radního v letech 1396 – 1405, Tomáš pekař mezi lety 1406-1407.⁹⁰

Petr pekař (Pesoldu pictor) je zmiňován roku již roku 1364. Poprvé jsou jména rychtáře a přísežných uvedena v listině z roku 1332,⁹¹ i když o městské radě se hovoří již v listině kladené do let 1296-1300, ve které Václav II. nařizuje, aby městská rada byla obnovována každý rok a přísežní nesetrvávali ve funkci déle.⁹² Od roku 1332 je možno sestavit téměř souvislou řadu městských rad.

O přítomnosti pekařů není tedy v tomto období pochyb, ovšem není jasná jejich organizace. Jak uvádí Zikmund Winter, ještě v patnáctém století i ve větších městech byly hospodyně zvyklé si péci pečivo samy.⁹³ První cechovní artikule cechu pekařského pocházejí, jak již bylo řečeno, z venkovského města Netolic z roku 1338, kdy pekaři je sepsali a cisterciácký opat Dětrich ve Zlaté Koruně, netolická vrchnost, jim je stvrdil „skrze milost a přízeň“.⁹⁴

⁸⁷ Zde dobře poslouží práce M. BORSKÁ-URBÁNKOVÁ, *Majetková a sociální struktura městských rad v Českých Budějovicích v době předhusitské a husitské*, in: Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica 4, 1994, s. 107-143. Autorka ponejvíce čerpala z českobudějovického listináře K. Köpla (K. Köpl Urkundenbuch II a II), ze kterého vycházel i Z. Winter ve svých pracích. Tento listinář nikdy nebyl vydán, připravovaná sazba byla rozmetána nejspíše z finančních důvodů, ale v rukopise byl zachován v pozůstalosti německého spolku Verein Für Geschichte der Deutschen in Böhmen. Z dalších pramenů uvedu Z. ŠIMEČEK, *Renty a rentovní listiny v Českých Budějovicích*, Právněhistorické studie V, Praha 1954, s. 49; J. MEZNÍK, *K otázce struktury českých měst v době předhusitské*, PFFBU 1965, C 12, s. 73.

⁸⁸ J. MEZNÍK, *K otázce struktury českých měst v době předhusitské*, PFFBU 1965, C 12, s. 73

⁸⁹ Mohlo by se zdát zajímavým, že jeho příznaný majetek se v těchto letech neustále zmenšoval, z 9 kop grošů až na 6,5 kopy v době, kdy přestal být radním, a dále až na 5,5 kopy v roce 1416, ovšem to je možné vysvětlit jednak rozdílnými údaji v berních rejstřících a údaji v berní knize, a také tím, že staré rodiny se i nadále „drobily“ a majetek byl dělen mezi děti, ač význam rodiny pravděpodobně neupadal. Z rodiny Knollů byl v radě zastoupen i Knoll Oldřich řezník /Ula carnifex Knoll/ a Knoll Ondřej /Andreas Knoll/

⁹⁰ M. BORSKÁ-URBÁNKOVÁ, *Majetková a sociální struktura*, s. 121 n.

⁹¹ K. Köpl, *Urkundenbuch I*, č. 42.

⁹² Tamtéž, č. 26.

⁹³ Z. WINTER, *Řemeslo a živnost XVI. věku*, s. 645.

⁹⁴ Týž, *Dějiny řemesel a obchodu v XIV. a v XV. století*, s. 192. Dále *Historie pekárenství v Českých zemích*, s. 84.

Nejstarší známa statuta cechu (1478) náležejí pekařským a mlynářským tovaryšům.⁹⁵ Každý měšťan mohl mít ve svém domě pec a péci chléb pro vlastní potřebu. Pekařem se stal tehdy, pekl-li pro obchod a docházel s pečivem na trh. Chudší obyvatelé města, kteří pec nevlastnili, si nechávali péct u bohatších či specializovaných sousedů. Všechny pekařské výrobky prodávané na trzích byly původu místního, pečené místními pekaři či podomácku.⁹⁶ Záležitosti budějovických pekařů se projednávaly dokonce před kardinálským sborem v Římě. Roku 1500 udělili stodenní plnomocné odpustky těm, kteří vykonají v určené dny pobožnosti a přispějí oltáři sv. Anny (v klášterním kostele), zřízeného pekařským cechem. Nedlouho před tím (1497) je doložena pekařská tabule u téhož oltáře.⁹⁷

Další artikule cechu pekařského jsou známy z roku 1561, nové články poskytla městská rada pekařům roku 1609.⁹⁸ Největší koncentraci pekáren či měšťanských domů s pecí okolo poloviny 16. století nacházíme v ulicích Krajinské a České.⁹⁹ Vydržovaly se obvykle dědičně, domy s pecemi se cenily značnými sumami. Nejvýznamnějším budějovickým pekařem byl cechmistr Lukáš Bernard Schneider, autor městské kroniky a materiálů o pekařském řemesle, který bydlel v Krajinské ul. 3, čp. 34, v 18. století.¹⁰⁰ Pro zajímavost na konec, pekařští mistři se scházivali v hospodě U Vola, tovaryši v hospodě U Hroznu.¹⁰¹

⁹⁵ SOkA ČB, Cech pekařů České Budějovice, Statuta pekařských a mlynářských tovaryšů z roku 1478, B25, sign. II/1.

⁹⁶ F. KAFKA, *Městské hospodaření*, s. 146.

⁹⁷ H. PÁTKOVÁ, *Bratrství ke cti Boží*, s. 22.

⁹⁸ SOkA ČB, Cech pekařů, sign. I/1.

⁹⁹ J. KUBÁK, *Topografie města Českých Budějovic*.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 46.

¹⁰¹ P. ANDREAS, *Českobudějovické cechovníctví XVI. století*, Výběr 42, 2005, s. 184.

1.5 Pečetí cechu pekařského – výběr souboru

Vybraný soubor devatenácti pečetí je obsažen ve fondu Cech pekařů České Budějovice.¹⁰² Časově je tento soubor vytyčen lety 1642 až 1798, kdy se naposledy v dochovaném materiálu objevuje pečeť samotného cechu. Jediným spolehlivým a zaručeným pramenem ke studiu pečetí pekařského cechu se pro mne staly tovaryšské výuční listy,¹⁰³ spolu s mistrovskými a výhostními listy. Mezi tímto materiálem se nachází mnoho dalších pečetí od různých původců, jmenovitě například Viléma z Rožmberka, městské rady v Borovanech a mnohých dalších nejenom z Čech.¹⁰⁴ Tento soubor písemností zabírá ve fondu dva kartony,¹⁰⁵ z rozmezí let 1542 – 1859. Bohužel, zachované pečeti pocházejí bez výjimky až z horní hranice tohoto rozmezí, kromě jedné kompletně z 18. století, na písemnostech ze staršího období lze maximálně místy rozeznat, že byly zpečetěny. Ke konci sledovaného období se navíc množí i případy předtištěných „formulářů“, kde bylo vynecháno místo k doplnění původce, místa vydání, jména osoby, které byla písemnost určena. Zprvu byly i takovéto výuční listy stvrzovány cechovní pečetí, postupem času i tyto vymizely a listy a vysvědčení byly potvrzovány jednotným „státním“ razítkem.

První dochovaná pečeť ve fondu pochází od rady města Českých Budějovic, na česky psaném výhostním listu z roku 1551,¹⁰⁶ autorem druhého, taktéž česky psaného propouštěcího listu z roku 1556 je Vilém z Rožmberka,¹⁰⁷ poté následuje dlouhé období bez jakéhokoliv dochovaného otisku pečeti.

Původní záměr zpracovat katalog cechu českobudějovických pekařů byl potlačen faktem, že ve sledovaném materiálu byly nalezeny pouhé tři pečeti, prokazatelně náležící zdejšímu cechu¹⁰⁸, jedna z nich byla používána po více jak šedesát let a zachovala se, byť nikdy úplně celá, bezmála na dvaceti výučních listech v průběhu skoro celého osmnáctého století.

Ostatní pečeti nalézající se v katalogu zahrnují výuční listy tovaryšů a mistrů, které se z rozličných důvodů dochovaly právě ve fondu cechu pekařů z Českých Budějovic, i když nenesou pečeť budějovického cechu.

¹⁰² SOKA České Budějovice, fond Cech pekařů České Budějovice, B 25.

¹⁰³ TAMTÉŽ, sign. III/10

¹⁰⁴ Srovnej přílohy č. 3-5.

¹⁰⁵ SOKA Č. Budějovice, Cech pekařů, sign. III/10.

¹⁰⁶ Přílohy č. 5.

¹⁰⁷ Přílohy č. 6.

¹⁰⁸ Srovnej katalog, pořadové číslo pečetí 1, 3 a 16.

Mezi původce těchto písemností patří pekařští starší a mistři například z Podhradíku,¹⁰⁹ Týna nad Vltavou¹¹⁰ či Vyššího Brodu,¹¹¹ ale i ze zahraničí, například ze saského Altenburgu či hornorakouského Vöcklabruggu. Na těchto pečetích je pak vidět i lepší řemeslné zpracování samotného vypáře, než na většině z ostatních dochovaných.

Původní záměr mé práce bylo zpracovat katalog postupně tak, jak se pečeti ve fondu nacházely, s přihlédnutím k časové posloupnosti spíše než k geografickému zařazení původce.

V případě, že byla pečeť zachována ve více identických exemplářích,¹¹² je v katalogu zobrazena nejzachovalejší verze a v dataci uvedena data pokud možno všech výskytů dané pečeti, pokud nebyl výskyt na poměry sledovaného souboru abnormálně vysoký, jako v případě jedné z pečeti českobudějovického cechu.¹¹³

K určení místa původce jsem vycházel z listu či listiny, sekundárním zdrojem byly samotné pečeti. V katalogu jsem uvedl český název místa, kde byla písemnost vydána, s výjimkou již zmiňovaného Altenburgu a Vöcklabruggu.¹¹⁴

Po ikonografické stránce nabízí soubor poměrně bohatý a hodnotný pohled na cechovní symboliku, a to nejenom pekařskou, ale i například mlynářskou, a ve dvou případech i symboliku cechu podkovářů a hamerníků, kolářů, bednářů, koželuhů a dalších.¹¹⁵ V jednom případě je uveden tento sdružený cech i v samotné listině,¹¹⁶ ve druhém případě je jmenován pouze cech mlynářů a pekařů.¹¹⁷

Dalším znakem, který měly s jedinou výjimkou písemnosti společné, byl způsob připevnění pečeti. Kromě jediné přivěšené, navíc uložené ve zdobené dřevěné misce, byly všechny k listině přitíštěny. Většina pečeti byla zhotovena z nejčastěji užívaného červeného vosku, zbylé z vosku přírodního, nebarveného.

¹⁰⁹ Pořadové číslo pečeti 8.

¹¹⁰ Srovnej pořadové číslo pečeti 14.

¹¹¹ Pořadové číslo pečeti 18.

¹¹² Což je případ pečeti českobudějovických pekařů, pořadové číslo 3, která se vyskytovala od první zachovalé z roku 1757 až do roku 1792.

¹¹³ Zde jsem nevypisoval dataci, ponechal jsem pouze první výskyt. Výučních listů s touto pečetí je bezmála dvacet, navíc na dalších se nedochovala, ač lze bezpochyby určit, že byla přítomna.

¹¹⁴ V případě nečitelnosti opisu uvádím jména měst uvedená v listině. Toto ovšem nevylučuje možné „zneužití“ jiné, cizí cechovní pečeti při vydání listiny, bohužel tato skutečnost při nedochované pečetí či nečitelném opisu není doložitelná. V případě čitelného opisu ani v jednom případě se nelišil původce uvedený v listině od jména původce v opisu.

¹¹⁵ Srovnej pořadové číslo pečeti 2, 7 a 17.

¹¹⁶ Což je případ pečeti s katalogovým číslem 5.

¹¹⁷ V tomto případě se jedná o katalogové číslo pečeti 17, která je zároveň nejbohatším dokladem cechovní symboliky, přítomné na pečetí v celém sledovaném souboru pečeti.

Co se provedení pečeti týká, naprostá většina pečetí obsahuje opis, oddělený od pečetního obrazu linkou či perlovcem, časté je využití věnce na lemování pečetního pole, bohužel, samotný opis byl málokdy zachován zcela či alespoň z větší části.

Též byl někdy problém určit symboly, nacházející se uvnitř pečetního pole, v tomto případě je ovšem na vině čas a s největší pravděpodobností i způsob uložení před převzetím fondu do SOKA České Budějovice. Tam, kde je opis nečitelný z důvodu špatného otisku typáře do pečetní látky (či postupným „oddrolením“ okrajů pečetí v průběhu času), jsem se neodvažoval odvozovat nezachovaná písmena, pokud je nebylo možné jednoznačně odvodit z dochovaného textu. U cechovních symbolů uvnitř pečetního obrazu jsem si dovolil při nezřetelném tvaru místy nabídnout možné vysvětlení symbolu.

Je nutno podotknout, že největší podíl na čitelnosti většiny pečetí má několikahodinová práce ve speciálních grafických programech,¹¹⁸ protože mnohdy nebylo možno (a to ani na přímém světle s lupou) rozeznat, co je na pečeti vyobrazeno.

V práci jsem uveřejnil upravené verze fotografií a to jak v samotném katalogu, tak v přílohové části, neupravené fotografie jsem ponechal ve svém osobním archivu.

¹¹⁸ Nejvíce práce odvedl freewarový program GIMP ve verzi 2.4.5 (<http://www.gimp.org/>), který mohu vřele doporučit, pro prohlížení a drobnou práci dobře posloužil opět freewarový program InfranView (<http://www.irfanview.com>).

2. Katalog pečeti cechu pekařského uložených v SOkA Č. Budějovice

Pořadové číslo pečeti: 1

Původce pečeti: Cech pekařů
v Českých Budějovicích

Datace: 22. leden 1642

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 40*40/60*60 mm

Způsob uchování: přivěšení

Uložení: Státní okresní archiv
České Budějovice, fond Cech
pekařů v Českých Budějovicích,
inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: * V . PEH . MISCI BUDWEIS

Písmo: kapitála

Jazyk: Němčina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno dvojitou linkou, opis od pečetního obrazu oddělen linkou. Uprostřed pole se nachází korunovaný štít, který spodní částí zasahuje do opisu

Poznámka: Jediná přivěšená pečeť v souboru, nepříliš čitelná, s velice hezky zdobenou dřevěnou miskou

Pořadové číslo pečeti: 2

Původce pečeti: Cech pekařů v Benešově

Datace: 10. červen 1740

Typ pečeti: sekret

Rozměry: 40*41 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: * AV . T A . F [...] . SA . X . V [...] . M . T . V . PEHEMS . V . H . T . H . VI

Písmo: kapitála

Jazyk: latina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno širokým věncem a linkou, opis od pečetního pole oddělen dvojitou linkou; v pečetním poli se nachází /kolčí?!/barokní štít rozdělený na čtyři pole. Nad štítem je datum .1.5.9.0. V prvním poli je umístěna pětistá růže, ve druhém lopatkové mlýnské kolo, ve třetím poli se nachází ... a ve čtvrtém preclík. Po stranách štítu jsou rostlinné motivy.

Poznámka: Pečeť působí poněkud neuměle, ale i přesto je jednou z několika v celku zachovalých pečeti v souboru.

Pořadové číslo pečeti: 3

Původce pečeti: Cech pekařů a mlynářů v Českých Budějovicích

Datace: 10. duben 1757 a dále

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 35*36 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: SG [...] MEN HANTWERK . P . D BECKEN ELTNERIN BUDWEIS 1647

Písmo: kapitála

Jazyk: němčina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno širokým věncem a linkou, opis od pečetního obrazu oddělen perlovcem; v oválném štítě zdobeném volutami se nachází korunovaný preclík, po jehož stranách jsou perníkářské formy, pod preclíkem jsou dvě kulaté housky

Poznámka: Nejčastěji používaná pečeť, v rozmezí padesáti let se vyskytla na patnácti výučních a jiných listech

Pořadové číslo pečeti: 4

Původce pečeti: Cech pekařů v Teplicích

Datace: 26. červenec 1758

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 36*38 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: Nečitelný

Písmo: nečitelné

Jazyk: nedá se určit

Popis pečetní plochy: Pečetní plocha lemována linkou, opis oddělen od pečetní plochy linkou, uprostřed pečetní plochy se nachází korunovaný preclík, pod ním snad dvě housky

Poznámka: Pečeť ve velmi špatném stavu, s velkými nánosy nečistot a v podstatě nečitelná

Pořadové číslo pečeti: 5

Původce pečeti: Cech mlynářů, pekařů, podkovářů-hamerníků, bednářů a kolářů ve Lhenici

Datace: 20. prosinec 1760

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 34*35 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5

Popis typáře: Nedochován

Opis: PECKEN [...]

Písmo: kapitála

Jazyk: němčina

Popis pečetní plochy: Pečetní plocha lemována úzkým věncem a linkou, opis od pečetní plochy oddělen linkou. V pečetním poli je nejvýše umístěn preclík, po stranách středové části je lopatkové mlýnské kolo, ve spodní části pečetního pole znak cechu bednářského, následuje podkova, nad kterou je kolo.

Poznámka: Kompletní datace nedochována pro poškození listiny ve spodní části

Pořadové číslo pečeti: 6

Původce pečeti: Cech pekařů v Černici

Datace: 1. března 1761

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 43*47 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: nečitelný

Písmo: kapitála

Jazyk: nedá se určit

Popis pečetní plochy: Uprostřed pečetní plochy se nachází v horní části preclík, pod ním nejspíše lopatkové mlýnské kolo

Poznámka: Jediná pečeť v souboru, která nemá klasický kulatý tvar, nýbrž oválný.

Pořadové číslo pečeti: 7

Původce pečeti: Spojený cech pekařů-
krejčích-kolářů a bednářů v Lišově

Datace: 29. října 1762

Typ pečeti: sekret

Rozměry: 39*40 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České
Budějovice, fond Cech pekařů v Českých

Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: z větší části nedochován S . IV[...] [...] . NER . [...] N . MARC [...]

Písmo: kapitála

Jazyk: latina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno linkou, opis od pečetního obrazu oddělen jemným perlovcem a linkou, dále následují znaky pro cech pekařský, což jsou dvě housky nad sebou, preclík a snad rohlík, dále pro cech kolářů, krejčích a bednářů.

Poznámka: Polovina pečeti nepříliš čitelná, z části poškozená

Pořadové číslo pečeti: 8

Původce pečeti: Cech mlynářů a pekařů v Podhradíku

Datace: 12. srpen 1766 a 19. října 1793

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 29*30 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: SIGILUM PISTORUM BRAVEN RERC FIL . A * 1687 *

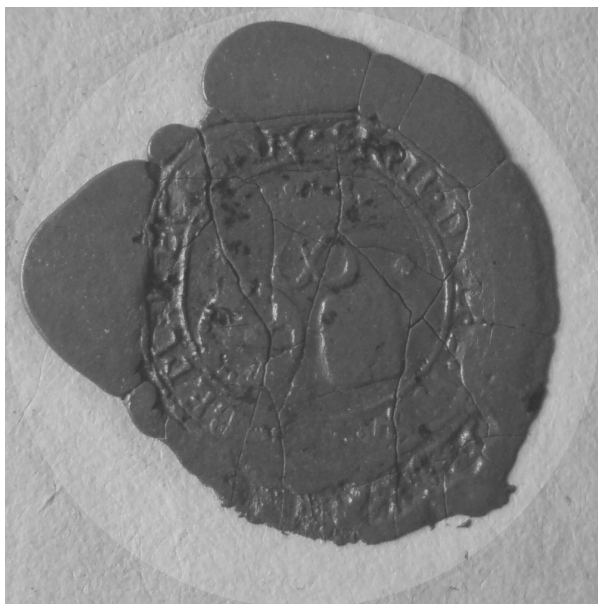
Písmo: kapitála

Jazyk: latina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno širokým věncem a linkou, opis od pečetního obrazu oddělen perlovcem a linkou; uprostřed pečetní plochy je korunovaný preclík, pod nímž je houska, z pravé strany preclíku rohlík, z levé calta

Poznámka: Druhý exemplář této pečeti se nezachoval v příliš dobrém stavu, jinak naprosto identický s výše vyobrazeným

Pořadové číslo pečeti: 9

Původce pečeti: Cech mlynářů a pekařů v Rychnově nad Malší /bývalý Český Rychnov/

Datace: 26. října 1768

Typ pečeti: sekret

Rozměry: 23*25 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: z velké části nedochován SIGIL . D [...] . [...] . [...]

Písmo: kapitála

Jazyk: latina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno linkou, opis od pečetního obrazu oddělen též linkou, uprostřed pečetního pole se nachází preclík, možná korunovaný, pod ním zprava lopatkové mlýnské kolo a pekařská forma.

Poznámka: Pečeť nedokonalá a hrubá, do pečetní látky otištěná velmi zlehka a z větší části nečitelná

Pořadové číslo pečeti: 10

Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Původce pečeti: Cech pekařů ve
Vöcklabruggu /Horní Rakousko nad řekou
Vöcklou/

Datace: 22. květen 1769

Typ pečeti: sekret

Rozměry: 35*37 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České
Budějovice, fond Cech pekařů v Českých

Popis typáře: Nedochován

Opis: S . DER . PECKHEN . ZV . VECKHE . [...]

Písmo: kapitála

Jazyk: němčina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno širokým věncem a linkou, opis od pečetního pole oddělen linkou; v pečetním poli vyobrazena zpřímá hledící postava sv. Antonína Paduánského, světec hlavou zasahuje do opisu, nad jeho hlavou je umístěna svatozář; sv. Antonín drží v levé ruce malého Ježíše Krista, v pravé drží žezlo. pod ním je štít s volutami, v jehož poli se nachází korunovaný preclík; ze spodu štítu vycházejí dva akantové listy

Poznámka: Provedení pečeti je umělecky hodnotné, jedná se o jednu z nejlépe zachovalých pečeti z celého souboru.

Pořadové číslo pečeti: 11

Původce pečeti: Cech pekařů v Dolní Vltavici

Datace: 26. červen 1774

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 37*37 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: * SIGIL . EINES . EHRSAM [...] HANDWERGK [...] UNTERWVLDAV

Písmo: kapitála

Jazyk: němčina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno linkou; opis od pečetního obrazu oddělen linkou; ve středu pole umístěn španělský štít. Pečetní pole zdobeno rostlinnými motivy, lemující štít; uvnitř štítu stojí dva dvouocasí lvi ve skoku, držící korunovaný preclík, pod nímž je umístěna pětistá růže.

Poznámka: Velice pečlivě provedená pečeť, zřejmě kvalitní a jemná zlatnická práce, jedna ze zachovalejších pečetí.

Pořadové číslo pečeti: 12

Původce pečeti: Cech pekařů v Roudnici nad Labem

Datace: 1. leden 1777

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 34*34 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5

Popis typáře: Nedochován

Opis: nečitelný

Písmo: kapitála

Jazyk: latina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno širokým věncem a linkou, opis od pečetního obrazu oddělen linkou. V pečetním poli je štít, na kterém se nachází preclík korunovaný královskou korunou, pod preclíkem je pekařská forma, tři housky a koláč.

Poznámka: Pečeť pečlivě provedená, opis nečitelný pro způsob zpečetění přes papírovou clonu.

Pořadové číslo pečeti: 13

Původce pečeti: Cech pekařů v Třeboni

Datace: 13. dubna 1777

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 32*35 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: PECIETI [...] MIIESTA TRZEBON

Písmo: Kapitála

Jazyk: čeština

Popis pečetní plochy: ve středu pečetního pole se nalézá francouzský štít s korunovaným preclíkem. Nad štítem stylizovaná pětilistá růže, dále je pečetní pole zdobeno okolo štítu drobnými rostlinnými či ornamentálními motivy

Poznámka:

Pořadové číslo pečeti: 14

Původce pečeti: Cech pekařů v Týně nad Vltavou

Datace: 28. červen 1777

Typ pečeti: sekret

Rozměry: 39*40 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: TADW PECKEN [...] ... [...] EGNA .

Písmo: kapitála

Jazyk: němčina

Popis pečtní plochy: Pečtní pole lemováno širokým věncem a linkou, opis od pole oddělen perlovcem a další linkou. Ve středu pole zdobeného jemnou rytinou se nachází tři štítky, v jednom je náznak lopatkového mlýnského kola, obrazy zbylých dvou nezřetelné

Poznámka: Pro způsob zpečetění přes pečtní clonu nepříliš čitelné

Pořadové číslo pečeti: 15

Původce pečeti: Cech pekařů v Klatovech

Datace: 7. květen 1780

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 40*40 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedočován

Opis: [...] SIGIL [...]

Písmo: kapitála

Jazyk: latina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole odděleno linkou, opis od pečetního obrazu oddělen linkou. V pečetním poli se nachází preclík, polovysoká bota, dále zkřížený úhelník a kružidlo.

Poznámka: Opis stejně jako pečetní pole nečitelný, pečeť původně náležela zřejmě cechu pekařskému a mlynářskému, ač ten již v listině nebyl jmenován.

Pořadové číslo pečeti: 16

Původce pečeti: Cech pekařů v Českých Budějovicích

Datace: 26. prosince 1785

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 35*36 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5

Popis typáře: Nedochován

Opis: BUDWEIS [...] BECKEN [...]

Písmo: kapitála

Jazyk: němčina

Popis pečetní plochy: Pečetní plocha lemována širokým věncem a linkou, opis oddělen od plochy perlovcem. Uprostřed v oválném štítu zdobeném volutami a rozvilinami se nachází korunovaný preclík, po jeho pravé straně pekařská forma, vlevo nejspíše rohlík, pod preclíkem calta či houska.

Poznámka: Opět díky použitému zpečetění přes pečetní papírovou clonu nepříliš čitelné

Pořadové číslo pečeti: 17

Původce pečeti: Cech pekařů
v Ratibořských Horách

Datace: 12. leden 1791

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 30*35 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České
Budějovice, fond Cech pekařů v Českých
Budějovicích, inv. č. 25, kart. 5.

Popis typáře: Nedochován

Opis: * RADIBORITZER . REICHZUNFFT . AN . 1749

Písmo: kapitála

Jazyk: němčina

Popis pečetní plochy: Pečetní plocha lemována špatně zřetelným provazcem, opis od pečetního pole neoddělen. V pečetním poli leží štít, nad ním je koruna, která zasahuje do opisu. Štít je rozdělen do devíti polí.

Poznámka:

Pořadové číslo pečeti: 18

kart. 5.

Původce pečeti: Cech pekařů a mlynářů ve Vyšším Brodě

Datace: 23. září 1792

Typ pečeti: sekret

Rozměry: 23*35 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25,

Popis typáře: Nedochován

Opis: * SIG . D . BECKEN U MILNER . I . M . HOHENFURTH

Písmo: kapitála

Jazyk: němčina

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno věncem, opis od pečetního obrazu oddělen linkou, v pečetním poli je královská koruna, pod ní preclík, po jeho stranách zprava a zleva po jedné stylizované šestilisté růži, pod preclíkem se nachází lopatkové mlynářské kolo.

Poznámka: dle pečeti lze soudit na pečlivé, ale poněkud neumělé provedení typáře. Jedná se o nejlépe zachovanou pečeť ze souboru.

Pořadové číslo pečeti: 19

kart. 5.

Původce pečeti: Cech pekařů v Poříčí

Datace: 29. května 1798

Typ pečeti: velká pečeť

Rozměry: 45*45 mm

Způsob uchování: otisk pečeti na listině

Uložení: Státní okresní archiv České Budějovice, fond Cech pekařů v Českých Budějovicích, inv. č. 25,

Popis typáře: Nedočován

Opis: LKR [...] ... IWIHO CZECHU [...] . W P O [...]

Písmo: kapitála

Jazyk: čeština

Popis pečetní plochy: Pečetní pole lemováno linkou, opis od pečetního obrazu oddělen též linkou. Ve středu pole umístěn preclík, s odstupem nad ním se nachází koruna. Vedle preclíku z pravé strany je rohlík, z levé calta, pod preclíkem leží pekařská forma

Poznámka: I přes použitou pečetní clonu poměrně dochovaná a čitelná pečeť

2.1 Abecední seznam měst

Česko - německý

Benešov	Beneschau
Černice	Tsiernitz
České Budějovice	Böhmisch Budweis
Dolní Vltavice	Unterwulldau/Untermoldau
Klatovy	Klatau
Lhenice	Elhenitz
Lišov	Lyschau
Podhradík	Podhadt
Poříčí	Poritz
Ratibořské Hory	česká listina
Roudnice nad Labem	česká listina
Rychnov nad Malší	Böhmisch Reichenau
Teplice	Töplitz
Třeboň	česká listina
Týn nad Vltavou	Thein an der Moldau
Vöcklabrugg	stejně
Vyšší Brod	Hohenfurth

Německo – český

Beneschau	Benešov
Tsiernitz	Černice
Böhmisch Budweis	České Budějovice
Unterwulldau/Untermoldau	Dolní Vltavice
Klatau	Klatovy
Elhenitz	Lhenice
Lyschau	Lišov
Podhadt	Podhradík
Poritz	Poříčí
Česká listina	Ratibořské Hory
Raudnitz (česká listina)	Roudnice nad Labem
Böhmisch Reichenau	Rychnov nad Malší
Töplitz	Teplice
Wittingau (česká listina)	Třeboň
Thein an der Moldau	Týn nad Vltavou
Vöcklabrugg	Vöcklabrugg
Hohenfurth	Vyšší Brod

3. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se pokusil o vytvoření katalogu pečetí cechu pekařského, které jsou k nalezení ve stejnojmenném fondu v SOkA České Budějovice. Výchozím materiálem zde byl samotný fond, zejména pak výuční a tovaryšské listy, dochované již od 16. století. Vedle tohoto katalogu jsem chtěl přiblížit samotný cech pekařů v Českých Budějovicích, kde mi posloužily již zmiňované studie. Nesnažil jsem se o hlubší ponoření do cechovní problematiky, vše pouze dokresluje samotný katalog.

Fond samotný je přístupný dalšímu bádání, vzhledem k nezpracovanosti tohoto tématu pro město České Budějovice.

S využitím veškerých pramenů které jsem měl k dispozici, mohu doufám říci, že se mi podařilo zaplnit další prázdné místo v historii města České Budějovice.

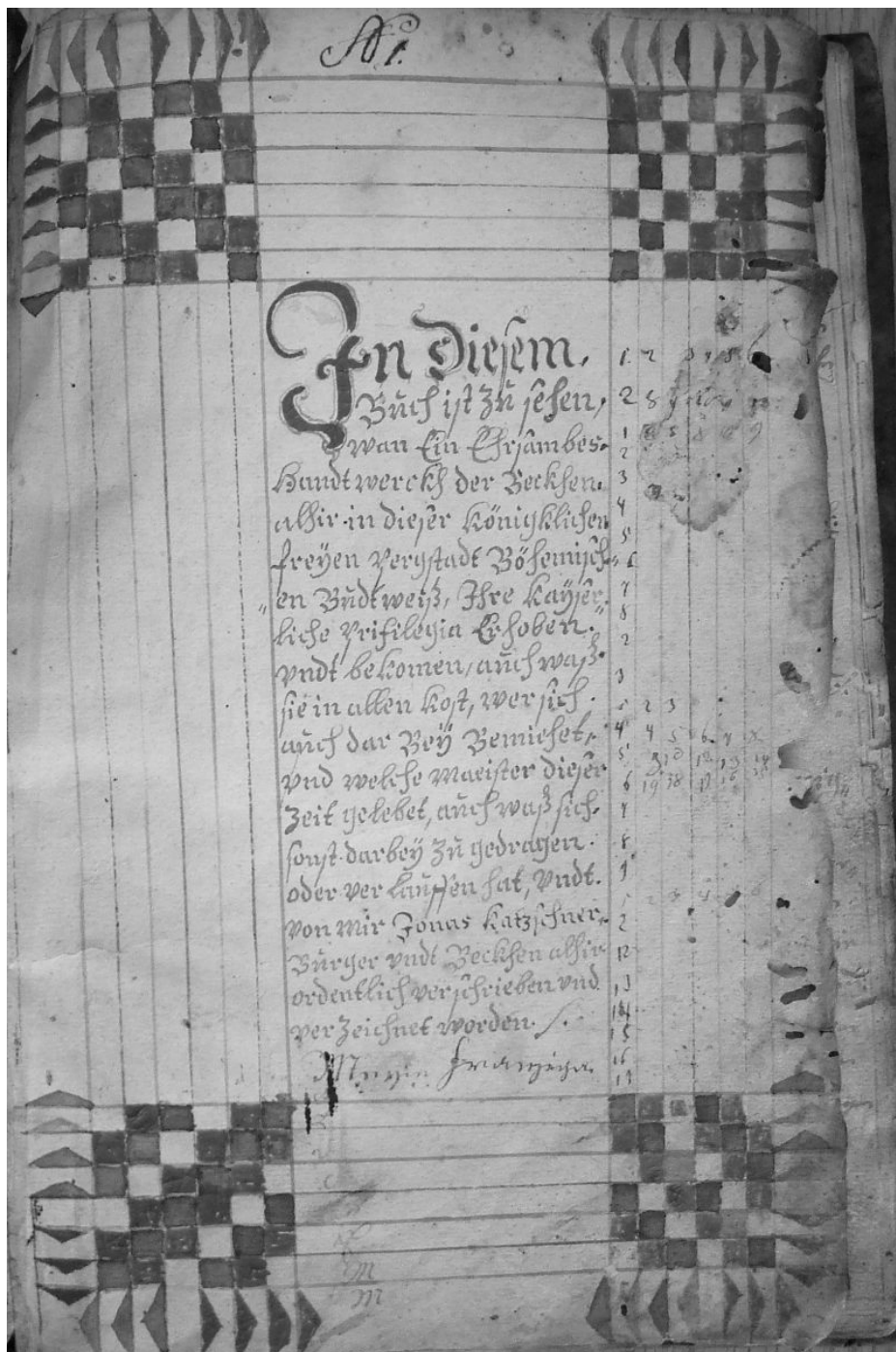
5. Přílohy

1. Originál výučního listu k pečeti č. 1, s jedinou přivěšenou pečetí ze souboru v dřevěné misce (fond, sign. III/10, fotografie archiv autora)

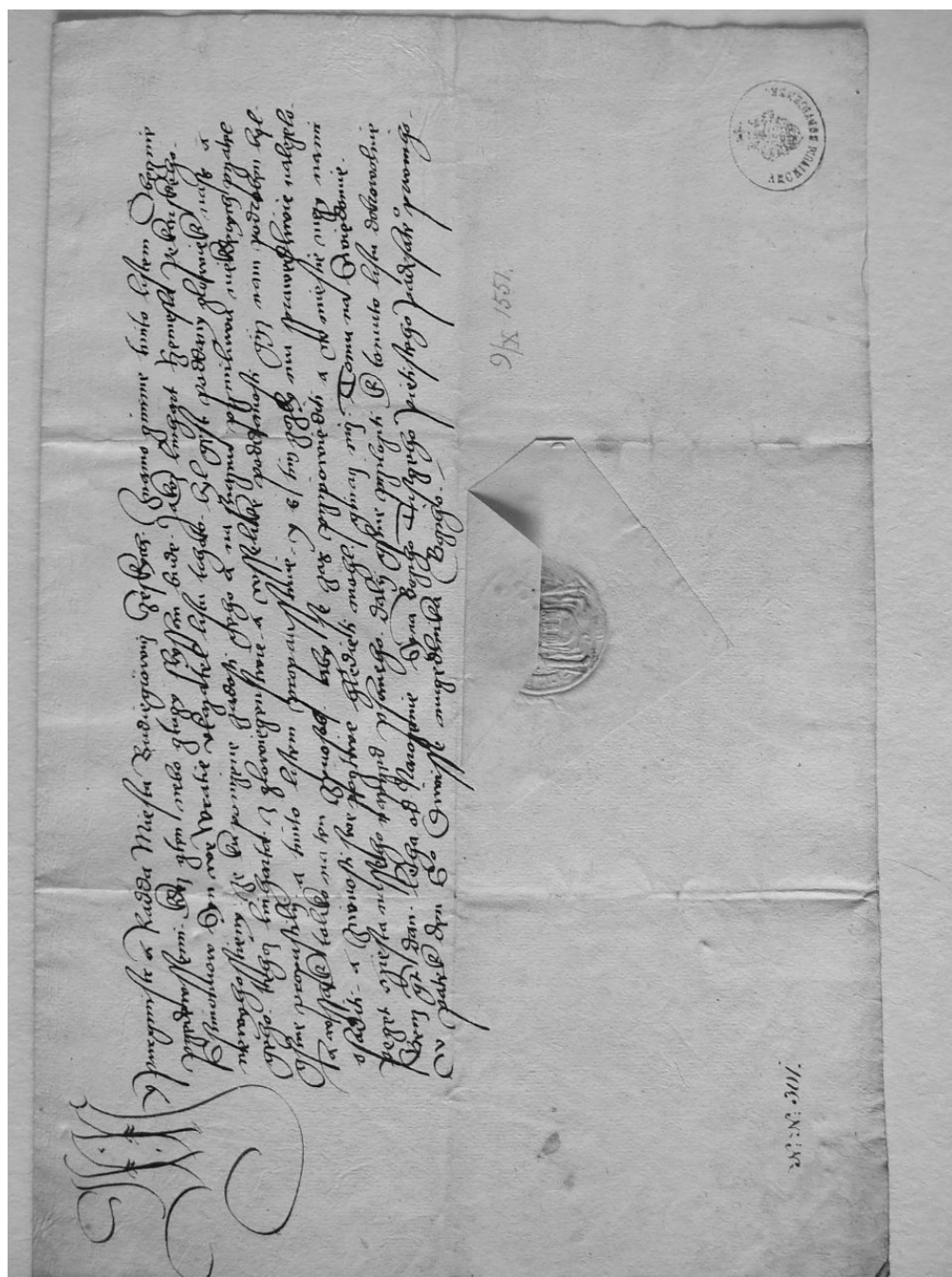
2. Detail výzdoby dřevěné misky na pečeť, uložené ve fondu pekařů (fond, sign. III/10, fotografie archiv autora)

3. Ukázka z knihy přehledu povinností cechmistrů sepsaná pekařským mistrem L. B. Schneiderem (fond, sign. II/3, fotografie archiv autora)

4. pečeť města Českých Budějovic, přivěšená k cechovním článkům cechu pekařského v Českých Budějovicích dne 4. září 1609 (fond, sign. I/1, fotografie archiv autora)

5. originál listiny vydané purkmistrem a radou města Českých Budějovic, první česky psaná listina v souboru (fond, sign. I/1, fotografie archiv autora)

5. Seznam pramenů a literatury

- Andreas P., *Českobudějovické cechovnictví XVI. století*, Výběr 42, 2005.
- Antl T., *Další příspěvek k vývoji cechovnictví v jižních Čechách*, PA 18, 1898.
- Antl T., *Příspěvek k vývoji cechovnictví v jižních Čechách*, PA 17, 1897.
- Beneš F., *Atlas českých pečetí*, Praha 1937.
- Beneš F., *České panovnické pečeti 1310 – 1526*, in: Muzejní zprávy pražského kraje 4, 1959, s. 10-24.
- Beneš F., *Pečeti v českých zemích a jejich cena jako dějepisného pramene*, Praha 1949.
- Borská – Urbánková M., *Majetková a sociální struktura Českých Budějovic koncem 14. a počátkem 15. století*, SAP, 1962, s. 119-173.
- Borská – Urbánková M., *Sociální a majetková struktura městských rad v Českých Budějovicích v době předhusitské a husitské*, Acta Universitatis Carolinae Philosophica et Historica 4, 1994, s. 107-143.
- Bůžek V. – Bůžková H. – Stejskalová J., *Měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách*, JSH LIX/2, 1990.
- Čádová – Fládrová H., *Slavonické soukenictví ve světle statut z roku 1491*, Vlastivědný sborník Vysočiny, 3, 1959.
- Čapek F. J., *Instrukce českobudějovickým pekařům z roku 1579*, Výběr 17/2, 1960, s. 97.
- Čarek J., *O pečetech českých knížat a králů z rodu Přemyslova*, in: Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy 8, 1938.
- Čechura J., *Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550: potravinářská a kožedělná řemesla*, JSH 59/1, 1990, s. 1-10.
- Diviš, J., *Pražské cechy*, Praha 1992.
- Hladíková Z. – Janák J., *Dějiny správy v českých zemích*, Praha 2002.
- Hrdlička J. – Jásek J. – Hrubý V., *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hl. m. Prahy*, Praha 1999.
- Huyer R., *Zur Geschichte der Budweiser Fleischhacker Zunft*, BgZg 61, Nr 52.
- Huyer R., *Zur Geschichte der Budweiser Zünfte*, BgZg 64, Nr 25-6.

- Chaloupka J., *Cechovní pečetidla ve sbírkách historického oddělení Moravského muzea v Brně*, ČMM 55, 1971.
- Janáček J., *Přehled řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*, Praha 1963.
- Janáček J., *Zrušení cechů r. 1547*, in: ČsČH VII, 1959, s. 232.
- Kafka F., *Městské hospodaření Českých Budějovic v letech 1496 – 1570*, JSH 34, 1965, s. 31-58.
- Kolda V., *Olovené buly v archivu města Českých Budějovic*, JSH 69-70, 2000-2001, s. 175.
- Köpl K., *Ürkundenbuch der Stadt Budweis in Böhmen I*, Praha 1901.
- Králíková M., *Příspěvek k otázce společenské funkce pečeti v českých zemích do poloviny 14. století*, Brno 1964.
- Krejčík T., *Pečeť v kultuře středověku*, Ostrava 1999.
- Krejčíková J. – Krejčík, T., *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*, Praha 1987.
- Krejčíková J. – Krejčík T., *Úvod do české sfragistiky*, Ostrava 1989.
- Kukaňová Z., *Soupis zlatých bul v českých a moravských archivech*, SAP 40, 1990, s. 345-378.
- Maráz K., *K problematice padělání pečetí na sklonku středověku. Sfragistický příspěvek k falzům Oldřicha z Rožmberka*, SAP 48/1, 1998, s. 49-103.
- Maráz K., *Korpus českých pečetí do nástupu Jana Lucemburského*, SAP 50, 2000, s. 460-473.
- Maráz K., *Úvod do problematiky jezdeckých pečetí Rožmberků*, JSH 71, 2002, s. 123-141.
- Martínková L., *Pečeti a typáře cechů z území okresu Pelhřimov (1500) 1546 – 1796 (1859)*, Pelhřimov 2000.
- Mezník J., *K otázce struktury českých měst v době předhusitské*, SPFFBU 1965, řada C12, s. 73 n.
- Nový R., *K počátkům feudální monarchie v Čechách I. Sigillum commune regni*, ČNM 145, 1976, s. 144-163.
- Nový R., *Pečeť Koruny Království českého. (Sfragistický příspěvek k dějinám české státnosti)*, SAP 43/2, 1993, s. 339-346.
- Petráň J., *Český znak*, Praha 1970.
- Pletzer K., *České Budějovice za Matyáše Korbona (1468-79)*, in: *Minulost a současnost Českých Budějovic*, Studie a materiály I, České Budějovice 1969.
- Pletzer K., *Českobudějovičtí císaři v 16. a 17. století*, JSH 62, 1993,

- Pletzer K., *Českobudějovičtí malíři v 17. a 18. století*, KK prosinec 1974.
- Pletzer K., *Českobudějovičtí zlatníci, malíři a řezbáři na přelomu 15. a 16. století*, JSH 63, 1994.
- Pletzer K., *Českobudějovičtí zvonáři v 17. a 18. století*, JSH 46, 1977.
- Pletzer K., *Obrana českobudějovického práva míle v roce 1464*, Výběr 1973, s. 3.
- Vašků V., *Příspěvek k otázce svatováclavské pečeti*, SPFFBU 7, 1958, řada C5, s. 26-39.
- Vojtíšek V., *O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých*, Praha 1928.
- Vojtíšek V., *O starých pečetích a erbech českých měst*, Praha 1953.
- Winter Z., *Dějiny řemesla a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha 1906.
- Winter Z., *Kulturní obraz českých měst I*, Praha 1890, II, Praha 1892.
- Winter Z., *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku*, Praha 1909.
- Winter Z., *Z městských živností*, Praha 1925.

Fond:

SOkA Č. Budějovice, Cech pekařů České Budějovice

SOkA Č. Budějovice, Cech řezníků České Budějovice

Seznam použitých zkratk:

BgZg	Budweiser Zeitung
ČMM	Časopis Moravského muzea
ČNM	Časopis Národního muzea
ČsČH	Československý časopis historický
JSH	Jihočeský sborník historický
KK	Kulturní kalendář
PA	Památky archeologické
SAP	Sborník archivních prací
SPFFBU	Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity